1 KORINI
Apunu Poru natere Korini ragidai mu okamaga yabiri tapu
Oka gwede nene tapu ki kabuwai

Naiya ka apunu Poru natere Korini rabineya Iyesu e yonai ika dimawagawa tondawa manako iyapana ropani kawaya Iyesu sumamupu ko karako ka Iyesu sumapamawa ragidai mu paunamugu notababa dai wenawena.

Apunu Poru oka yau mu wade supasupatamana ki nana okapupu.

Oka debai empamana ki kabuwai

Parau *1:1-9*
Mu ewa nauwa idiwa *1:10-4:21*
Ridi yo apunu *5:1-7:40*
Suma ragidai ade pakasi ragidai *8:1-11:1*
Suma ragidai ewapuru idiwana ki nana *11:2-14:40*
Popoigamu ko ade kimamu ubumamu *15:1-58*
Puyo nakapamana ki nana *16:1-4*
Parau siyarai *16:5-24*

1-2 Wi sumaga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai ika natere Korini rabineya idiwu ki Mamanuga God wi winenibu da wi Keriso Iyesu e naureya e eya nene idiwana ki nana; Nau Poru ade nu sumanuga eyaka mena apunai Sotenisi mete kina oka yau wi bamagau okapemei.

Mamanuga God e ebo nuwaiya wainapupu da
baganai ki pokere e winesinibu da Keriso Iyesu
nau tonosini-yana da nau e upi kwaesugana ki
nana. Iyapana gwedewau tawana tawana idiwu
ki ubumu nu Kaiwawonuga siyamu, tagamu ke;
'Kaiwawoni ke, kau iyasini', iyapana gwedewau
inako tagamu ki mu mete kina ka e iyapanaiyoma.
E ka nu yo mu ewapuru Kaiwawonuga eyaka
mena ki pokere nu karako wi kuduba nidimei yau
kena.
3 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko
ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi
wadinibu bagi. E ade nu Kaiwawonuga Iyesu
Keriso mete kina karako wi waitanimoto da mu
wi nene badidi kwaetagubu ki mibai wi naigida
mena kataiwagi wetawetara ade nuwabagi ra-
bineya idiwoi.

Mamanuga God e Keriso pokaiya nu wadinibu bagi

4 Keriso Iyesu pokaiya ka Mamanuga God wi
wadinibu bagi ki pokere nau wi nene maramara
e paraupakani.
5 Wi Keriso e naureya idiwu manako ki pokaiya
ka wi yonaga yo wi kataiga yo wi iyaga kuduba ki
supasupawena ade bagiwena.
6 Mibai, Keriso e yonai wi naiya wainamupu ki
wi rabinagau supu tawawena witai nunupu,
7 ki pokere wi karako nu Kaiwawonuga Iyesu
Keriso ade matarawagana nawanai idiwu ki ka wi
gwede mo nene eba wainapiyoi. Mamanuga God
iyapana iyamaga nene puyo ebo ebo tageyau ki
puyoi kuduba ka e wi mete negebu kewowena.

8 E wi kwayubaniyono toginiyono tondono da
mara siyarai baiyagisi. Nu Kaiwawonuga Iyesu
Keriso e marai ki baiyagisi ki ka wi paerega pa
mena yabara yabara ubumuri.
9 Mamanuga God badidi gwaiyabawena ki
kuduba e makeya makeya kwae-yogono. E wi
winenibu da wi e Gubagai nu Kaiwawonuga
Iyesu Keriso ki e mete ida wadewadeigamana ki
nana.

Iyesu sumapiyamu ragidai ewa nauwa idiwa

10 Kowaniyoma, nu Kaiwawonuga Iyesu Keriso
e si pokaiya ka nau karako yona yau wi nidiyani
teyateyama waina-pumuri; Ewa nauwa eba idi-
woi ko wi badidi iwagamana ki ka wi kuduba
mibipumuri were iwagi ade wi nuwaga notaga
eyaka mena pokaiya notapiyoi kwaiwogoi idiwoi.
11 Kowaniyoma, wainapumuri; Apunu Koroe
e iyapanai-yoma dai nau bamaneya bautagubu
nau sidimupu da wi paunagau ka wi dai kira
kasiwaraiwagamu idiwu,
12 mibai ka wi yona ebo ebo iwagamu. Wi
dai iwagamu ke; ‘Nu apunu Poru e eweya kaige-
mei’. Ade wi dai iwagamu ke; ‘Nu apunu Aporosi
e eweya kaigemei’. Ade wi dai iwagamu ke;
‘Nu apunu Pita e eweya kaigemei’. Ade wi dai
iwagamu ke; ‘Nu ka Keriso e eweya kaigemei.’
13 Wi kuduba ka Keriso e naureya idiwu,
ko e midi kwakwarepui ki wi bani purumupu
ewanauwamupu bo? Ki ka eba nau Poru ripa
korosi naureya wi nene posugubuwani. Ade ki
ka eba nau sini pokaiya ki wi siruwaigubu. Ki pa
mena.

14 Nau Mamanuga God parau-pakani da nau wi
mo eba siruwani-buwani. Nau apunu Kurisipa
yo Gaiyasi mu mena Iyesu e si pokaiya siruwa-
tapuwani,
15 ki pokere wainapumuri; Wi mo eba ubumuri
iwagi ke; ‘Nu ka Poru e si pokaiya e nene siruwai-
gibi.’
16 (O, nau notani gogawena; Nau apunu
Sitepanasi e iyapanaiyoma mete siruwa-
tapuwani ko nau iyapana dai mete
siruwatapuwani bo pa mena ki nau naigida eba
wainapakani.)

17 Keriso e ka eba nau iyapana siruwatamana ki
nana tonosinibu ko nau e yonai bagi kawaya di-
masugana ki nana nau tonosinibu. E eba nuwaiya
nau naubo kataini pokaiya kabuwa-sugana ki
nana ko e nuwaiya ka nau yona yau mena di-
masugoni, suwogoni ke; ‘Keriso e ka ripa ko-
rosi naureya iyapana kuduba nu nene powena.’
Yona ki mena ka kasiyarai kawaya ki pokere nau
eba nuwaneya yona kudubai dai dimasuwogoni
kwaenda Keriso nu nene powena ki kasiyarai pa-
menayagisi.

Mamanuga God e katai Keriso pokaiya matara-pupu

18 Nau yona yau kawareya ade suwagani waina-
pumuri; Iya yawatai paeremupu kwakotagubu
ragidai ki mu wainapiyamu da Keriso nu iyanuga
nene ripa korosi naureya powena ki ka notababa
yonai. Ko nu iya yawateya kaigemei ade Keriso
ripa korosi naureya nu nene powena ki yonai

sumapemei ragidai ki nu nene ka yona ki ka
Mama-nuga God e kasiyarai matarawena ki kena.
19 Mibai, Mamanuga God e okai wagubu ke;
‘Iyapana gwedewau notapiyamu da mu gwedegwede kuduba kataimugu ki mu kataimaga ki nau giripani deni mena kewoyagisi.
Ade iyapana gwedewau wainapiyamu da mu ka notanotai ki mu nota-maga ki nau bodapani da gogayagisi.’
20 Mamanuga God e inako wagubu, ki pokere katai ragidai ki mu denai badidi tagisi? Ade nota ragidai, ki mu denai badidi kwaetagisi? Ade waira yau notai ki kawareya deni deni kabuwa kasiwaratagamu idiwu ragidai ki mu bani idiwono? Pa mena. Mamanuga God e kwaewena ki pokaiya ka e nu kabuwanibu wetawetara da waira yau notai ka kuduba notababa mena.
21 E mena katai ka kawaya daganani esida ki pokere e yau kwaewena; Iyapana gwedewau mu mubo notamaga bo kataimaga pokaiya e kwaenepamana bananapamana wainapiyamu ki yawatai e deni mena bodapupu. Ko iyapana gwedewau iya yonai nu dimaigemei ki sumapamana wainapiyamu ki ka e uburoto deni mena mu iya tageni.

Iyapana dai tagamu da yona yau ka eba iya yonai ko notababa negeyau ki yonai.
22 Diyu ragidai mu tagamu ke; ‘Wi kunuma kasiyarai pokaiya matakira mo kwaiwagi eminiyamu were nu mibiniyamu.’ Ade iyapana kwaiyanai ragidai mu tagamu ke; ‘Wi kataiga ki kerarai nu kabuwanimuri were mibi-niyamu.’

23 Ko nu ka Keriso ripa korosi naureya powena
ki mena yonai dima-igemei. Diyu ragidai mu
ka yona ki eba wainapamana wainapiyamu ki
pokere pisipisitamiyau, ade iyapana kwaiyanai ki
mu tagamu da yona ki ka notababa yonai.
24 Ko iyapana gwedewau, Diyu ragidai ade iya-
pana kwaiyanai ki Mamanuga God mu winetapu
da nu dimaigemei ki yonai mu sumapamana ki
nana ki mu muga rabinamugu ka mu kataitagisi
da yona yau ka Keriso e eya ki kena. Ade mu mete
kataitagisi da Mamanuga God e kasiyarai ade e
katai kuduba ka Keriso e mena pokaiya.
25 Iyapana tagamu da Mamanuga God e yonai
ka notababa yonai, ko wainapu-muri; Notababa
yonai ki katai ka kawaya esida. Iyapana kaina
kuduba nu katainuga ka e katai kobaiya marai
munta erida. Iyapana tagamu da Mamanuga
God e badidi kwaewena ki ka eba gwede kawaya
mosi, ko wainapumuri; E kwaewena ka kawaya
daganani esida. Iyapana mu mubo notamaga
pokaiya wainapiyamu kwaetagamu ki kuduba ka
poi.
26 Kowaniyoma; Mamanuga God wauneya wi
nene wagubu sumamupu makeya wi badidi maba
idiwa ki wi wainapumuri. Iyapana waira yau no-
tai mena wainapiyamu ragidai mu yabu-mugu ka
wi paunagau katai nibadi kataimugu ragidai eba
ropani, ade wi paunagau ka iyapana kawakawai
eba ropani, ade wi wenaga rabineya ka iyapana
eba ropani mu simaga kaya-wena.
27 Ko iyapana waira ki notai pokaiya
wainapiyamu da mu ka katai nibadi kataitagubu
ragidai ki mu midimama waditamana ki nana

ka Mamanuga God nu ‘notababa’ ragidai winenibu. Ade iyapana waira yau notai pokaiya wainapiyamu da mu ka kawakawai kasiyara ragidai ki mu midimama waditamana ki nana ka Mamanuga God ubupu nu pakasi kasiyaranuga pa mena ragidai winenibu tenibu e eya nene nakanibu.

28 Iyapana waira yau notai wadamu doko ragidai ki mu nu eminiyamu nu ka pa tawa ragidai gwede mo eba katainugu ki pokere mu ubumu nu waigubaniyamu. Ko gwedegwede kuduba mu waina-piyamu da kawaya ki kaupana ki nana ka Mamanuga God ubupu tawa ragidai nu winenibu.

29 E kwaewena ki pokaiya ka iyapana mo eba uburoto Mamanuga God yabareya e eya si tepa-poto noda gongomuyagisi. Pa mena.

30 Ko Mama-nuga God e wi tenibu Keriso Iyesu e naureya wi nakanibu ki pokere karako ka Ma-manuga God nu katainuga negebu ki ka Keriso e mena. Keriso pokaiya ka e iyapana bagi su-pasupai nu nidiyau. Keriso e mena pokaiya ka e tenibu e eya nene nakanibu ade gwede umanibu dokodoko ki e Keriso pokaiya rikapupu kewowena.

31 Ki pokere Mamanuga God e okai wagubu ke; ‘Iyapana nima noda gongomuwagana wainapiyau ki ka e eya badidi kwaewena ki nene eba noda gongomuyogono ko nu Kaiwawonuga badidi e nene kwaewena ki pokaiya e noda gongomuyogono ka baganai.’

2

1 Kowaniyoma, karako nau niya sisiyani
suwagani wainapumuri; Nau naiya wi bamagau
bausugubuwani makeya ki ka nau Mamanuga
God e yonai wekewekei ki mibai kabuwasinibu
ki yonai wi nidiyana ki nana ika bausugubuwani.
Ko nau uburekeya dimasugekeya ki ka nau eba
iyapana dimadimai yona nibadi kataimugu
ragidai yona kwekwe wirawira tagamu ki mu
maba suwegekeya. Pa mena.

2 Nau wi paunagau uburekeya ki nau nota yau
mena notapekeya; 'Yona kudubi kwaki ki nau
kamadani ko Iyesu Keriso e mena yonai ade e
ripa korosi naureya powena ki mena sisiyai nau
suwogoni.'

3 Nau inako notapekeya ki pokere nau wi bama-
gau bausugubuwani ki ka nau niya kasiyarani pa
mena. Nau kudu wainapekeya didigurani mete
wagawa.

4 Nau uburekeya dima-sugekeya ki ka eba nau
naubo yonani bo nau naubo kataini pokaiya wi
notaga wirawagana sumaigamana ki nana kwae-
sugekeya. Pa mena. Nau Mama-nuga God e eya
Keyai ki kasiyarai pokaiya dimasugekeya manako
wi e kasiyarai kawaya ki matarawagawa empa-
mawa.

5 Nau inako kwaesugekeya ki mibai ka nau
nuwaneya wi sumaga Mamanuga God e kasi-
yarai matarawena emupu ki mena kawareya uk-
worono ko eba iyapana kaina mu kataimaga
kawareya ukworono.

Mamanuga God e katai

6-7 Ko iyapana sumamaga bebeda maba
irawawena ragidai ki mu bama-mugu ka
nau katai badidi wadubuwani ki yonai
mete dimasugakani umakani. Nau badidi
kataisugubuwani ki ka eba waira yau e notai
ko ki ka Mamanuga God e eya katai ki e kunuma
waira yamanapupu makeya wekepupu yaba-
dawa da karako ki yonai. Naiya ka waira yau
e notai kawayawagawa yarawa ade waira yau
kawakawai ragidai nota ki mena wadumupu
doko kwaetagamawa. Ko karako ka nota ki e
kasiyarai mareyawagau surau. Mama-nuga God
e ebo katai wekewekei ki e ororeya mena nu nene
winepupu tapu da nu ki pokaiya e taneya e mete
idiwana ki nana, katai ki yonai ki nau karako
dimasugakani umakani.
8 Waira yau kawakawai ragidai mu ka katai ki
eba kataitagubu. Mu kataitagumpena ki ka mu
eba ubumpena tanai wadubu matara apunai nu
Kaiwawonuga ki ripa korosi naureya minimpena
poyo.
9 Ko Mamanuga God e okai wagubu ke;
‘Mamanuga God e nota kwarikwarisi-piyamu
ragidai ki mu nene e badidi winepupu tapu,
ki ka iyapana mo naiya e yabere eba empupu,
ki ka iyapana mo naiya e wenagere eba waina-
pupu,
ade ki ka iyapana mo naiya e notai pokaiya eba
bananapupu.’
10 Iyapana naiya badidi eba emupu bo
wainamupu bo notamupu ki ka Mama-
nuga God karako e eya Keyai pokaiya
matarapupu nu kabuwanibu.

Gwedegwede kuduba ka e eya Keyai ki empiyau
ade matarapiyau. Mama-nuga God e eya nuwai
notai wekewekei ki e mete empiyau.
11 Nau keyakeyai mo suwagani wainapumuri;
Nu iyapana kaina ki nu kowanuguma mu nuwa-
maga notamaga ki nu eba empemei. Ridi bo
apunu e rabineya badidi waina-piyau ki ka e ebo
keyai ki e mena kataiya. Ko ki maba, nu iyapana
kaina ki ka Mamanuga God e nuwai notai mo
nu eba kataigibi. Mamanuga God e eya Keyai
ki e mena ka Mamanuga God e nuwai notai ki
kataiwena.
12 Nau keyakeyai suwagubuwani ki mibai ka
yau kena; Nu ka eba waira yau notai ki keyai
wadimipi ko nu ka Mamanuga God e eya Keyai nu
bamanugu tono-pupu ki wadimipi nu rabinanugu
tondau. Ki pokere gwedegwede kuduba ki e nu
nene kwaewena puyo deni mena negebu ki ka e
eya Keyai pokaiya nu kabuwanibu kataigibi.

13 Ki pokere Mamanuga God e Keyai tagebu
ragidai ki mu bamamugu nu iyanuga yonai mibai
matarapamana ki nana ka nu eba waira yau
katai ki yonai iwegemei ko Mamanuga God e ebo
Keyai nu badidi kabuwaniyau ki yonai nu makeya
makeya mena iwegemei.
14 Iyapana gwedewau mu rabinamugu Ma-
manuga God e Keyai pa mena ki ka e Keyai badidi
kabuwatamiyau ki mibai mu eba wainapiyamu.
Mamanuga God e Keyai ka mu rabinamugu pa
mena ki pokere mu badidi wainapiyamu ki ka mu
notababa tageyau. Nu iyanuga yonai mibai ki ka
Mamanuga God e Keyai ki e mena matarapiyau ki
pokere iyapana nima e rabineya Mamanuga God

e Keyai pa mena ki ka e babayagisi yona ki mibai
eba wainapoto.
15 Iyapana nima e rabineya Mamanuga God e
Keyai tondau ki ka e Keyai ki pokaiya kataiyagisi
da bagi ka bani kena ade berokoi ka bani kena.
Iyapana mo eba uburoto e wereyakaurapoto. Pa
mena.
16 Mamanuga God e okai wagubu ke;
‘Iyapana nima Mamanuga God e notai kataiya? Ki
pa mena.
Iyapana nima Mamanuga God siyoto kabuk-
abuwa? Ki pa mena.’
Mamanuga God e okai inako wagubu, ko waina-
pumuri; Nu ka Keriso e eya notai wadimipi
ragidai.

3

Mamanuga God e bigabigai kwaigemei ragidai

1 Kowaniyoma, iyapana gwedewau Mamanuga
God e Keyai mu rabina-mugu tondau mu bama-
mugu nau badidi kabuwasugakani umakani ki
wi bamagau nau inako eba kabuwasugu-buwani
mibai ka wi sumaga ka eba ragiragiwena. Wi ka
munu wawayai maba idiwa. Wi notaga ka waira
yau notai notapiyamu ragidai ki mu nota-maga
maba,
2 ki pokere munu wawayai amu mena kubamu
ki maba nau amu mena wi negeyekeya ko bani
ragiragi wi eba negeyekeya mibai ka wi bani ra-
giragi kupamana ki marai eba bauwena. Karako
ka wi bani ragiragi kupamana marai ki ororeya
mena bauwena,

3 ko wi watagau mena idiwu. Wi nuwaroro yo
kira kasiwara kwaiwagamu ki ka wi iyaga iya-
pana waira yau notai wadamu doko kwaetagamu
ragidai ki mu iyamaga maba wainapakani.
4 Wi dai iwagamu ke; ‘Nau ka apunu Poru e
eweya kaya-sugakani.’ Ade wi dai iwagamu ke;
‘Nau ka apunu Aporosi e eweya kayasugakani.
Wi inako iwagamu ki ka wi waira yau notai
wadamu doko kwaetagamu ragidai ki mu maba
kwaiwagamu wainapakani.

5 Wainapumuri; Apunu Aporosi, e ka nima? Ade
nau Poru ka nima? Nau nidiyani wainapumuri;
Nu ka Kaiwawo-nuga nu upinuga winepupu
negebu ki makeya makeya e bigabigai kwaigemei
ragidai. Nu e bigabigai kwaigemeya ki pokaiya ka
wi e sumamupu.
6 Nau momai upuwani ade apunu Aporosi e nau
ewaneya bauwena kokora ki awana sipiyawa ko
Mamanuga God e kasiyarai pokaiya ka kokora ki
rabineya bani wenatagubu mibai kipu.
7 Momai urau apunai ade awana sipiyau apunai
ki mu ka asusu. Ko nima kwaewagau pokaiya
bani mibai kirau e ka eba asusu. Ki ka nu Ma-
manuga God e ebo mena ki kwaewagau.
8 Mamanuga God e yabuiya ka momai urau
apunai ade awana sipiyau apunai ki mu ka ebo
ebo. Mu upi badidi kwaetagamu ki denai ka e
uburoto mu puyomaga makeya makeya tageni.
9 Nu ka e nene ewapuru dibimipi upigemei
ragidai ko wi ka e kokorai.

Ade nau keyakeyai mosi suwagani ka yau kena;
Wi ka Mamanuga God e tawai.

10 Mamanuga God puyo tegebu ki pokaiya ka
nau tawa ki bebedai nunupuwani. Nau bebeda ki
asusu eba nunupuwani ko tawa wadamu katai-
mugu ragidai badidi kwaetagamu ki maba nau
tawa bagipuwani. Iyapana dai ki nau ewaneya
bautagubu bebeda nunupuwani ki kawareya
tawa wadamu. Ko wi eyaka eyaka tawa badidi
maba wadamana ki wi naigida mena empiyoi
were kwaiwogoi.
11 Mamanuga God e ororeya mena Iyesu Keriso
winepupu wowo bebedai maba kaupupu ki
pokere iyapana mo eba baiyagisi wowo bebedai
kudubai mosi kaupoto.
12 Iyapana dai ka bowa yamayamapiyau bo
bowa bagibagi ebo ebo bebeda ki kawareya tawa
wadamu ko iyapana dai ka tawa ki ripa yo wi-
wirowa yo gwadagara pokaiya wadamu.
13 Nu eyaka eyaka upi supasupai kwaigemei
bo upi kwaigemei siyasiya ki nu aita ewa Keriso
e marai baiyagisi ki makeya mibai matarayag-
isi empamu. Mara ki makeya ka mata nonarai
nu eyaka eyaka upinuga uroto manako mata ki
pokaiya ka nu upinuga bagi bo eba bagi ki nu
yabunugere empamu.
14 Iyapana nima bebeda kawareya tawa
wadubu ki mata urabu ko eba urabu rerewara ki
ka iyapana ki denai puyo bagi mo yadini.
15 Ko iyapana nima tawa wadubu ki mata urabu
rerewara ki ka e puyo mo eba yadini ade e upi
badidi kwaewagawa ki kuduba gogayagisi. Ko e
eya ka eba gogayagisi ko e iyapana mata urana
kwaewagawa wadumupu paere ki maba pa ton-
dono.

16 Wi wiga ka Mamanuga God e tawai bagi
kawaya ade Mamanuga God e eya Keyai wi rabi-
nagau tondau, ko ki wi wainapiyamu bo pa mena?
17 Iyapana nima Mamanuga God e tawai ki
giripono ki ka Mamanuga God denai e mete
giripoto. Mamanuga God e tawai ki ka e eya nene
mena, ko ade wainapumuri; E tawai ki mibai ka
wiyo.
18 Ki pokere naigida mena kwaiwogoi kwaenda
wi wiga kerapu wadewade-iwagi. Nima mo wi
paunagau wainapiyau da e waira yau katai ni-
badi naigida mena kataiwena wetawetara ki ka
e kwarisi-yagisi 'notababa' apunai maba tondono
da ki pokaiya ka e katai mibai katai-yagisi.
19 Waira yau katai wadamu doko ragidai badidi
wainapiyamu da ki ka katai kawaya, katai ki
ka Mamanuga God e yabuiya ki ka notababa
e katai. E okai mosi wagubu ke; 'Iyapana
gwedewau mu mubo kataimaga pokaiya yabara
kawakawaratagamu idiwu mu kataimaga ki
pokaiya ka Mamanuga God mu muga tapitamini.'
20 Ade e okai mosi wagubu ke; 'Nu Kaiwa-
wonuga e kataiya da waira yau notai notapiyamu
ragidai ki mu kataimaga ka mugu.'
21 Ki pokere kowaniyoma; Iyapana kaina
mu simaga ki wi eba tepapumuri bo yabara
kawakawaraiwagi. Wainapumuri, gwedegwede
kuduba ka wi nene;
22 nau Poru ka wi nene, apunu Aporosi ka wi
nene, ade apunu Pita ka mete wi nene. Waira
kuduba ka wi nene, iya kuduba ka wi nene, po
ka wi nene, ade mara karako ade mara ewa ki
kuduba mete wi nene.

23 Ko wi wiga ka Keriso e nene ade Keriso e ka
Mamanuga God e nene.

4

Keriso e tonotapu ragidai

1 Wi nu eminiyoi ki nau nuwaneya wi notaga
inako yogono ke; ‘Mu kuduba ka Keriso e biga-
bigaiyoma. Mamanuga God e katai mibai naiya
wekepupu ki e mu idamugu tapu da mu katai ki
matarapamana ki nana.’
2 Ko wainapumuri; Iyapana gwedewau biga-
biga upi inako kwaetogomono ki mu kawaimaga
badidi yagisi ki mu eba paerepomoto ko makeya
makeya mena kwaetogomono.
3 Wi nau nene badidi wainapiyamu? Nau bi-
gabiga upi ki naigida mena kwaesugakani bo pa
mena? Nau nidiyani wainapumuri; Wi bo iya-
pana dai ki ubumuri waira yau notai pokaiya nau
upini nene pari wirawirasinimuri ki ka nau wi
yonaga ki eba wainapani. Ade nau niya badidi
sidisugani ki nau mete eba wainapani.
4 Nau niya rabinaneya sidiyau kabuwa-siniyau
da nau paere mo eba kwaesugu-buwani, ko nau
eba suwagani ke; ‘Nau ka supasupai.’ Nau inako
eba suwagani mibai ka nu Kaiwawonuga e mena
aita ewa uburoto e idai gurai nau naurineya ug-
wadisiniyoto ragiragi, yagisi ke; ‘Kau supasupai
kwaenugeya’, bo yagisi ke; ‘Kau paerepiyeya.’
5 Paerepemei bo eba paerepemei ki matarapana
marai wine-pupu tapu ki karako eba bauwagana
kena ki pokere nawanaiwogoi ko iyapana bagi
bo berokoi ki wi karako mu eba tadeyoi. Nu

Kaiwawonuga ade wirayagisi baiyagisi makeya ki
ka e mena uburoto nu eyaka eyaka nu rabinanugu
badidi notapemei wekepemei ki matarapoto ade
nu eyaka eyaka badidi kwaigibi ki kerarai e mete
matarapoto. Mara ki makeya ka Mamanuga God
nu kuduba eminiyoto manako nu badidi kwaige-
meya kebomeya ki pokaiya ka e makeya makeya
nu mamamanuga yagisi.
6 Kowaniyoma, wi bagiga nene ka nau
keyakeyai apunu Aporosi mete kina nu
naurinugu suwegekeya. Wi keyakeyai ki mibai
wainapumuri ki ka iyapana oka mo tamupu
ki mibai wi mete wainapu-muri. Mu oka yau
okamupu, tagubu ke; ‘Wi gora paupui ki makeya
mena kwaiwagi.’ Ki pokere wi wibo notaga
pokaiya eba iyapana mosi e si esida tepapumuri
ade eba iyapana mosi e si erida kaupumuri.
7 Kau nima waina-piyei da kau ka esida ki kau
badidi maba katainugibi da kau ka esida ko kau
kowagiyoma mu ka erida? Gwede-gwede kuduba
kau bamageya ki Mama-nuga God kau negebu bo
pa mena? Nau nidiyani wainapi; Gwedegwede
kuduba kau bamageya ki ka Mamanuga God kau
puyo pa negebu ki pokere kau gwede nana noda
gongomunugei?
8 Wi bani wainapiyamu da wi bamagau ka
baganai. Wi bani waina-piyamu da wi keyaiga
puyoi kuduba ka wi bamagau posiwena. Wi bani
waina-piyamu da wi ororeya mena kawakawa-
igubu ko nu ka pa mena. Kapore. Nau ni-
diyani wainapumuri; Nau nuwaneya po wi mibai
kawakawaigumpena da nu yo wi ewapuru mena
kawakawaigumpena.

9 Nau nota yau wainapakani; Wata siyarai
ka Mamanuga God e tononibu ragidai nu
negebu. Iyapana ubumu berokoi kwaetagamu
ragidai tetamiyamu iyapana kuduba yabumugu
namu-tamiyamu ki maba ka nu mete kina
inako kunuma aneyai ade iyapana kuduba
mu paunamugu ubumei da mu nu eminimana
waigubanimana ki nana.
10 Keriso e nene ka iyapana ubumu notababa
ragidai nu nidiyamu, ko kataina, wi ka bani
Keriso pokaiya katai nibadi kataigubu ragidai. Nu
kasiyara-nuga ka pa mena, ko kataina, wi ka bani
kasiyara ragidai. Iyapana nu sinuga kaupiyamu,
ko kataina, wi siga ki mu bani esida tepapiyamu.
11 Naiya mena kebomeya da karako ka nu mibi
wetei awana gobanuga wagau iwei. Nu ka yopey-
opei ade nu gwedegwedenuga ka tegetegerei. Iya-
pana nu nuniyamu ade siwakekeniyamu tawa
tawa igida yauda asusu ukwepemei iwei.
12 Nu nubo idanuga kasiyarawagau ade muya
nunumei ki pokaiya ka nu kupemei iwei. Iya-
pana nu kowaga nidiyamu bo kiraniyamu ki ka
nu denai mu eba kiratamemei ko nu ubumei mu
wadi-tamemei bagi. Iyapana nu giriniyamu pa-
suniyamu ki ka nu eba taganugere wiraigemei ko
nu bita makari ki kobaiya teteigemei.
13 Iyapana nu wereyakaura-niyamu ki denai nu
yona bagi mena mu tademei. Nu naiya mena
kebomeya da karako ka iyapana yabumugu ki ka
mu mugu yo kokowai nu nidiyamu.
14 Nau yona yau wi bamagau oka-pakani ki ka
nau eba wi midimama negeyana ki nana oka-
pakani. Wi ka nau mununiyoma mibai. Nau

nuwaneya po wiyo ki pokere wi notaga wadana
papara da wi kataigamana ki nana ka nau oka yau
okapakani.
15 Wi iyaga Keriso e naureya idiwu ki ka wi
rapaniyamu ragidai ropani kawaya eba iyaba-
pamana makai bani ika mete kina. Baganai,
ko wi mamaguma ka eba ropani ko nau niya
mena. Keriso Iyesu e yonai bagi kawaya ki nau
wadubuwani yabiri wi bamagau bausugubuwani
nidibuwani ki pokere wi mamaga mibai ka nau.
16 Nau suwagani ki wi naigida mena waina-
pumuri; Nau wi bamagau badidi suwegekeya bo
kwae-sugekeya ki maba wi mete inako iwogoi
kwaiwogoi.
17 Wi inako kwaigamana ki nana ka nau
nuwaneya po gubagani Simosi wi bamagau
tonopakani. Nu Kaiwawonuga badidi wagubu
ki mo e eba kamadubu ko makeya makeya
kwaewagau. E wi bamagau baiyagisi ki ka nau
iyani Keriso naureya badidi maba tondekeya
emisinimawa ki e wi wenaguga ade yadini papara
wi kabuwaniyoto. Nu badidi maba inako idiwana
yonai ki nau uburakani nu sumanuga eyaka
mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai
tawana tawana idiwu ki mu kabuwatamakani
ade keyai mete matarau kwaesugakani umakani.
18 Wi dai bani wainapiyamu da nau garugaru
wi bamagau eba bausugani ki pokere wi yabara
kawakawaraiwagamu idiwu.
19 Ko nu Kaiwawonuga e waina-piyau
da baganai ki ka nau waunitau ika
bausugani manako iyapana gwedewau yabara
kawakawaratagamu idiwu ki mu emitamani. Mu

yona mena tagamu bo mibai mete kwaetagamu
ki nau mu kasiyaramaga empani,
20 mibai ka iyapana gwedewau Mamanuga God
e gari rabineya kaiwana e kasiyarai pokaiya idi-
wana wainapiyamu ki ka mu eba pa yona mena
togomono ko e kasiyarai pokaiya mibai mete
kwae-togomono.
21 Nau manuniyani; Nau wi bamagau ika
bausugani ki wi nuwagau badidi wainapiyamu?
Nau auda pokaiya wi wadiniyani supasupa bo
nota kwarikwarisi ki notai pokaiya giyansu mena
wi wade supasupaniyani?

5

Apunu mosi e kabarai mete iwa

1 Mibai, nau yona wainapuwani da wi pau-
nagau ka iyapana mosi taku maba kwaewa-
gau. E midimama berai kwaewagawa ka berokoi
kawaya esida. Mamanuga God eba kataimugu
ragidai ki mu inako mete eba kwaetagamu. Wi
sisiyaga wainapuwani ka yau kena; Apunu mosi
wi paunagau ubupu e eya kabarai mete ukwapa-
mawa.
2 Wi gwede pokaiya noda gongomuiwagamu?
Wi rabinaga makariwagubena nuwaboya-
igumpena ade apunu bera berokoi wi paunagau
inako kwaewena ki wi e baiyonompena da e
kayawagubena.
3 Kwakwarepu pokaiya ka nau niya uwama
kawaya yewena ko nau keyaini pokaiya ka nau
ika wi mete kina. Nau gwe wi bamagau ika
tondakani maba ki ka nau nu Kaiwawonuga
Iyesu e kasiyarai pokaiya nau idani gurai bigi

kwaewena apunai ki e naureya ororeya mena
ugwadubuwani ragiragi kewo-wena,
4 ki pokere nau nuwaneya wi yau mena kwai-
wagi; Wi ubumuri nu Kaiwawonuga Iyesu e si
pokaiya dibipumuri ki ka nau notani pokaiya wi
mete ika dibipamu manako nu Kaiwawo-nuga
Iyesu e kasiyarai ika mete kina,
5 ki kasiyarai pokaiya ka wi bigi kwae-wena
apunai ki wadumuri e midi kwakwarepui Berokoi
Apunai Seitani e idai rabineya tamuri da e
giripoto. Wi inako kwaiwagi ki ka nu Kaiwa-
wonuga ade wirayagisi baiyagisi makeya ki ka e
apunu ki e keyai ade iyapoto.
6 Wi noda gongomuiwagamu ka eba baganai.
Iyapana tagamu ki wi kataigau. Mu tagamu
ke; ‘Parawa kawayawagana muramurai ‘yisti’ ki
marai munta dai mena parawa mete wirapumuri
ki ka bani ki kawayayagisi.’
7 Nau nidiyani wainapumuri; Kawayawagana
mura-murai oragai wi paunagau uburau ki wi
wadumuri kwenupumuri da bigi wi pasinibu
ki kewoyagisi. Wi inako kwaiwagi ki ka wi
bani buredi waunai ‘yisti’ pa mena ki maba iya-
pana waunai ubumuri. Nau kataineya da Ma-
manuga God wi ororeya mena iyapana wau-
nai bagi kawaya inako yamananibu, mibai ka
nu poraganuga kawaya ‘Raurunibu Poragai’ ki
e Keriso pokaiya kwaewena kewowena. Nau
yonani suwagubuwani yau ka waigugu ko ki
mibai ka yau kena; Keriso e ka ororeya mena nu
‘Raurunibu Poragai’ ki papai sipi munai maba e
eya iyai puyo tapu powena.
8 Ki pokere nu poraga ki mibi mamamai por-

agaigamana ki nana ka nu biginuga ade nu be-
ranuga oragai ebo ebo ki parawa kawayawagana
muramurai oragai maba nu taganugu isiyapamu
manako bani buredi waunai ‘yisti’ pa mena ki
mena kupamu. Bani buredi waunai ki ka nu
iyanuga waunai bigi pa mena ade gwede mibai
kuduba ki keyakeyai.

9 Nau okani naiya wi bamagau tonopuwani ki
rabineya ka nau iyapana taku maba asusu igida
yauda kwae-tagamu iwu ragidai ki wi mu kamadi-
tamana mete eba dibipamana idiwana ki nana
suwagubuwani.

10 Nau yona ki suwagubuwani ki ka nau
eba iyapana Mamanuga God e yonai eba
kataimugu ragidai ki mu kamaditamana ki
nana suwagubuwani. Mamanuga God e yonai
eba kataimugu ragidai ropani kawaya ka taku
maba asusu igida yauda kwae-tagamu bo
kapoitagamu bo kuwa-tagamu ade daisusu bo
momorapa bo dai mete kina inako mu bamamugu
buburitagamu. Wi iyapana ki kamadi-tamana
suwagubena ki ka wi tawana bani kaigumpena
mibai ka tawana tawana waira yau kawareya ka
iyapana bera inako kwaetagamu ragidai ropani
kawaya idiwu.

11 Ko nau suwagubuwani ki mibai ka yau kena;
Iyapana mosi wi bamagau baiyagisi, yagisi ke,
‘Nau ka wi mete sumanuga eyaka mena’, e in-
ako yagisi ko ade kayayagisi taku maba asusu
igida yauda kwaeyogono umono bo kapoiyogono
bo daisusu bo momorapa bo dai mete inako
bama-mugu buburiyogono bo yanuweyogono bo
kuwayogono bo awana suwakarai kuborono da

e yabarai babayogono, e inako kwaeyogono ki
ka wi deni mena e kamadumuri ade e mete eba
dibipumuri ewapuru kupeiwogoi. Pa mena.
12-13 Mamanuga God e gari tagaiya idiwu ragidai
ki mu naurimugu ka nau idani gurai eba ugwa-
ditamakani ragiragi. Mamanuga God e eya mena
aita ewa ki kwaeyagisi. Ko wi sumaga eyaka mena
Mamanuga God nene mete dibipiyamu ragidai ki
mu wi naigida mena emita-muri wade supasu-
patamuri, mibai ka oka mosi wagubu ke; 'Ridi
bo apunu mosi wi paunagau bigi inako kwae-
yogono ki ka wi deni mena e koritapumuri baiyag-
isi kayayagisi.'

6

1 Iyesu sumapiyamu ragidai wi paunagau kira
kasiwara wenawagau ki ka wi gwede nana ubu-
muri Mama-nuga God eba kataimugu ragidai ki
wi wade supasupanimana ki nana mu bamamugu
kaiwagamu? Ki ka eba supasupai. Wi kowaguma
Iyesu suma-piyamu ragidai bamamugu kaiga-
mana da mu wi wade supasupanimana ki nana ka
baganai.
2 Nau suwagubuwani ki wi wainapiyamu bo
pa mena? Mara ewa baiyagisi da Mamanuga
God uburoto kunuma waira kuduba tetamini
dibitamini ki makeya ka nu Iyesu suma-pemei
ragidai ubumamu nu idanuga gurai iyapana
kuduba mu naurimugu ugwaditamamu ragiragi
ade wade supasupatamamu. Nu aita ewa upi ki
yodomu ki pokere karako ka wi gwede nana paere
maimerei munta wi pauna-gau ki wi wiga eba
wade supasupa-piyamu?

3 Mara ewa baiyagisi da nu ubumamu nu
idanuga gurai aneya kunumau idiwu ki mu nau-
rimugu ugwaditamamu ragiragi. Nu upi ki
kwaigamu ki ka gwede mosi ragiragi kawaya ko
nu karako yewe wairau paere maimerei munta
nu paunanugu wenawagau ki wade supasupa-
mana ki ka eba ragiragi. Nau suwagubuwani ki
wi wainapiyamu bo pa mena?
4 Kira kasiwara bo gwede mosi inako wi pau-
nagau wenawagau ki wi waina-piyamu da iya-
pana sumamaga eba wi mete eyaka mena ragidai
baitagisi wi wade supasupanimoto ki ka baganai
bo?
5 Wi midimama wadiniyana ki nana ka nau
yona yau suwagakani; Wade supasupaniyana
apunai mosi wi paunagau bani pa mena ki pokere
wi inako kwaiwagamu bo?
6 Ena, ki bani pa mena wainapakani. Wi bani
waina-piyamu da Iyesu sumapiyau apunai mosi
uburoto e eya waretai yadini Mamanuga God eba
kataimugu ragidai mu idamaga rabineya taroto
da mu ubumoto e wade supasupapomoto ki ka
baganai. Ko ki ka eba baganai.
7 Wi kowaguma mete iyapana bama-mugu kai-
wagamu da mu wi paerega ki wade supasupapo-
moto ki ka wi paere-piyamu kawaya daganani.
Wi wiga iyaga ki wi kaupiyamu. Wi supasu-
pai badidi maba kwaiwagamana ki nau karako
wi kabuwaniyani; Wi paunagau iyapana mosi
uburoto e waretai giripoto manako e waretai ki
gwawai gwede mo eba kwaeyagisi ki ka bagi
kawaya. Ade wi paunagau iyapana mosi uburoto
e waretai e gwedegwedei mo kuwayagisi manako

e waretai ki denai gwede mo eba yagisi ki ka mete
bagi kawaya.
8 Ko wi inako eba kwaiwagamu. Wi deni deni
kira kasiwaraiwagamu ade deni deni kuwa kasi-
waraiwagamu idiwu. Wi eba pakasi ragidai mete
inako kwaiwagamu ko wi sumaga eyaka mena
ragidai ki mu mete deni deni inako kwaiwagamu.
9 Wi kataigau bo pa mena? Iyapana berokoi
kwaetogomono ki ka mu Mama-nuga God e gari
rabineya eba kaiwoto idiwono, ki pokere wi wiga
eba kerapu wadewadeiwagi. Iyapana gwede-
wau taku maba igida yauda asusu iwu bo didiwa
asusu ukwapamu bo daisusu bo momorapa ade
dai mete inako mu bamamugu buburitagamu bo
rauru kawakawara kasiwaratagamu bo apunu
mosi uburoto e ebo waretai apunu uworoto mete
iwono bo ade ridi mosi uburoto e ebo waretai ridi
uworoto mete iwono,
10 bo iyapana gwedewau kapoi-tagamu
idiwu bo awana suwakarai kubamu
yabaramaga babawagau iwu bo kowamuguma
yanuwetamiyamu iwu bo kuwatagamu iwu bo
kuwatagamu ki taububarai ubumu bo, iyapana
inako kwaetagamu ki ka mu Mamanuga God e
gari rabineya eba kaiwoto idiwono. Pa mena.
11 Naiya ka wi dai inako mete kwaiwagamawa
iwa ko karako ka Mamanuga God wi bigiga ki
kuduba surupu wi tagagau kwenupupu manako
e eya nene wi nakanibu. Nu Kaiwawo-nuga
Iyesu Keriso e si pokaiya ade Mamanuga God e
eya Keyai ki kasiyarai pokaiya ka wi karako Ma-
manuga God e yabuiya bagi supasupai idiwu.

Nu midinuga kwakwarepunuga ka Mamanuga

God e nene.

12 Iyapana mosi bani yagisi ke; ‘Gwede mosi
nau eba bodasiniyau ki pokere nau badidi kwae-
sugana waina-pakani ki nau kwaesugoni.’ Ena,
ko nau denai suwagani ke; ‘Gwedegwede kuduba
ka bani baganai ko ki dai mena ka nu mid-
inuga kwakwarepunuga ade nu nuwanuga no-
tanuga togipiyau kasiyara kweyau.’ Kataina, nau
mete bani suwagani ke; ‘Nau badidi kwaesugana
wainapakani ki nau kwaesugoni.’ Ko gwede mosi
inako nau iyani rabineya kawayayagisi da nau
ki mena niniyaponi kwaesugana wainaponi ki ka
nau ki kuduba kamadani ko eba kwaesugani.

13 Iyapana mosi bani yagisi ke; ‘Mamanuga God
bani ebo ebo yamana-pupu da nu romodonuga
nene, ade nu romodonuga ki e yamanapupu da
bani nene.’ Ena, ko nau denai suwagani ke; ‘Mara
baiyagisi da Mamanuga God e yagisi manako
bani kuduba ade nu romodonuga mete kina ki
ewapuru gogatagisi.’ Mamanuga God nu midin-
uga kwakwarepunuga yamanapupu da nu Kai-
wawonuga e upi kwaigamana ki nana ko eba nu
ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu kwae-
tagamu iwu ki mu maba kwaigamana ki nana. Nu
midinuga kwakwarepunuga ka nu Kaiwawonuga
e nene ade nu Kaiwawo-nuga ki e uburau nu
midinuga kwa-kwarepunuga kasiyara kweyau.

14 Mama-nuga God e kasiyarai pokaiya ka e nu
Kaiwawonuga iyapupu kipu ubupu manako ki
maba ka e kasiyarai pokaiya nu mete iyaniyoto
kimamu ubumamu.

15 Wi kataigubu wetawetara da wi Keriso e nau-
reya idiwu ki pokere wi midiga kwakwarepuga

ki karako Keriso e eya midi kwakwarepui mete dibipupu eyaka mena. Keriso e midi kwakwarepui mete dibipupu eyaka mena apunai ki mosi kayayagisi ridi yawata kawa-kawareya umau ki ridai mete kwa-kwarepumaga ewapuru dibipomoto ki wi wainapiyamu da ki ka baganai bo? Akae, ki ka eba baganai.

16 Apunu mosi ridi yawata kawakawareya umau ki mete iwono ki ka e eya midi kwakwarepui ridi ki mete dibipupu. Nau suwagu-buwani ki wi wainapiyamu bo pa mena? Mamanuga God e okai wagubu ke; ‘Ridi yo apunu mu kwakwarepu-maga dibimupu ki ka mu eyakamena-tagubu.’

17 Wainapumuri; Iyapana nima e eya iyai nu Kaiwawonuga kwebu ade e naureya tondau ki e nuwai notai ade e keyai ki ka nu Kaiwawonuga mete ewapuru eyakamenatagubu.

18 Ridi yo apunu taku maba igida yauda asusu iwu ki berai wi deni mena kamadumuri tagararapumuri. Nu berokoi ebo ebo kwaigemei ki kuduba ka bigi ko bigi ki dai ka nu midinuga kwakwarepunuga bigi eba pasipiyau. Ko iyapana nima taku maba igida yauda kwaewagau ki ka e midi kwakwarepui nidapiyau ki pokere e eya midi kwa-kwarepui ki giripiyau bigi kweyau.

19 Wi midiga kwakwarepuga ka Mama-nuga God e Keyai negebu wi rabinagau tondau ki e tawai, ko ki wi waina-piyamu bo? Wi midiga kwakwarepuga ka eba wi wibo nene ko Mamanuga God e nene.

20 Mamanuga God e wi teniyana e eya nene nakaniyana ki nana ka e wi deniga kawaya da-

ganani tapu ki pokere wi midiga kwakwarepuga
eba giripiyoi ko naigida mena kwayubapiyoi da
Mamanuga God e si wi pokagere kawayayagisi.

7

Mibai anikai mu yonamaga

1 Kowaniyoma, wi oka pokaiya nau manusin-
imupu ki denai nau karako okapakani yau kena;
Apunu ridi eba uworoto ko pa tondono ki ka
bagi kawaya.
2 Ko waira yau notai kawayawena kayawena
da onowa yo yaraga didiwa ukwapamu ade ridi
yo apunu taku maba igida yauda asusu iwu ki
pokere nota ki wi kerapugu eba wadana ki nana
ka nau nuwaneya yaraga eyaka eyaka kuduba
ridi tauwomoto ade onowa eyaka eyaka kuduba
apunu tauwomoto.
3-4 Apunu e midi kwakwarepui ka eba e ebo
nene ko e wainai e nene mete kina, ki pokere
e wainai nobomoi nene kwaeyagisi ki ka e midi
kwakwarepui eba gwandagipoto. Ade ridi e midi
kwakwarepui ka eba e ebo nene ko e nobomoi e
nene mete kina, ki pokere e nobomoi wainai nene
kwaeyagisi ki ka e midai eba gwandagi-poto.
5 Waina nobomo ewapuru mena ukwopomono
ko eba midi ragiragitogo-mono. Mu nuwamugu
mara dai mu mubo pa idiwana Mamanuga God
bameya guriguritagamana ki nana wainapiyamu
ki ka mu naiya ewapuru tagisi mibipomoto were
ewa mara dai mu mubo mubo inako idiwono.
Ko guriguri marai tagubu mibimupu ki kewoyag-
isi eweya ki ka mu garugaru mena ade dibipo-
moto ewapuru ukwo-pomono kwaenda Berokoi

Apunai Seitani baiyagisi mu kerapumugu yadini.
Wi ka iyapana kaina notaga eba pakarawena ki
pokere waina nobomo rowarowa kawaya mubo
mubo eba idiwono.
6 Nau yona yau suwagubuwani ki nau eba
ninekenekenibuwani da wi kuduba anikaiga-
mana ki nana suwagu-buwani ko nau suwa-
gakani da wi nuwagau anikaiwagi ki ka baganai.
7 Nau nuwaneya ka wi kuduba nau maba idim-
pena ko Mamanuga God nu eyaka eyaka puyo ebo
ebo negeyau. Apunu mosi ki e nau puyoni maba
kwebu ade mosi ka e puyo kudubai mo kwebu.
8 Karako ka nau onowa yaraga ade koboro wi
yonaga suwagani; Nau eba anikasugubuwani ko
pa tondakani ki maba wi mete inako pa idiwoi ki
ka bagi kawaya wainapakani.
9 Ko apunu, kau notagi ridi kawareya ukwarau,
ade ridi, kau notagi apunu kawareya ukwarau,
ki ka baganai, wi anikaiwagi. Wi eba anikaiwagi
ko pa idiwoi manako wi midiga kwakwarepuga
poisiyasiyai wainapiyamu ki taininiyono da wi
paerepumuri bigi kwaiwagi ki ka eba baganai.
10 Karako ka nau mibai anikai wi yonaga suwa-
gani. Yona yau ka eba nau naubo yonani ko ki ka
nu Kaiwawonuga e eya yonai nau wi nidiyakani
yau kena; Ridi, wi wibo nobomoguma eba ragita-
muri.
11 Ko kau nima nobomogi ragipipi ki kau pa
tondowa ko apunu mo eba uwari. Kau apunu
nene wainapiyei ki kau nobomogi oragai ki e
bameya ade baunuwagi manako ewapuru idiwoi.
Ade apunu, wi wibo wainaguma eba ragitamuri
ade anika eba memuri puru.

12 Karako wi dai ki wi yonaga nau suwagani
wainapumuri. (Yau ka nau Poru naubo waina-
pakani ki suwagakani ko eba nu Kaiwawonuga
nau kabuwa-sinibu were suwagakani.) Apunu
mosi Keriso sumapiyau ko e wainai Keriso eba
sumapiyau ko e nuwaiya e nobomoi mete ewa-
puru idiwana wainapiyau, ki ka apunu ki anika
eba meyoto puru.
13 Ki maba, ridi mosi Keriso sumapiyau ko e
nobomoi Keriso eba sumapiyau ko e nuwaiya e
wainai mete ewapuru idiwana wainapiyau, ki ka
ridi ki anika eba meyoto puru.
14 Apunu mosi Keriso eba sumapiyau ki ka e
wainai mete midimaga kwakwarepumaga eyaka
mena ki pokaiya ka apunu ki mete kina Ma-
manuga God nene. Ade ridi mosi Keriso eba
sumapiyau ki ka e nobomoi Keriso sumapiyau ki
e mete midimaga kwakwarepumaga eyaka mena
da ki pokaiya ka ridi ki mete kina Mamanuga
God nene. Mu ewapuru Mamanuga God nene in-
ako eba idimpibena ki ka mu munumuguma Ma-
manuga God e gari tagaiya bigibigi idimpibena.
Ko nu katainugu da mu munumuguma ka Ma-
manuga God e nene idiwu.
15 Ko Keriso eba sumapiyau apunai bo ridai e
wainai bo e nobomoi Keriso sumapiyau ki ragi-
pana kayawagana wainapiyau, ki ka baganai e
kayayagisi. Mamanuga God nu nuwabagi ra-
bineya idiwana ki nana wagubu ki pokere ragiwa-
gana kayawagana apunai bo ridai ki e wainai bo e
nobomoi Keriso sumapiyau ki ka mu anikatagubu
ki ragi kasiwaratagamana ki eba basaratagisi ko
taburuba meyomoto puru.

16 Keriso sumapiyei ridai, kau nobomogi Keriso
eba sumapiyau kau pokagere e notai wirawa-
gana sumawagana ki kau eba kataigeya. Ade
Keriso sumapiyei apunai, kau wainagi Keriso eba
sumapiyau kau pokagere e notai wirawagana
suma-wagana ki kau mete eba kataigeya.
17 Mamanuga God nu eyaka eyaka winenibu
makeya badidi maba idiweya ki maba nu idi-
womu ade nu Kaiwawo-nuga puyo nu eyaka
eyaka negebu ki pokaiya ka nu makeya makeya
idiwomu yamomu. Nu sumanuga eyaka mena
Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana
tawana idiwu ki mu bamamugu ka nau yona ki
mu kabuwatamakani umakani.
18 Diyu apunai mosi e kwa-kwarepui
wakamupu ki Mamanuga God ubupu e nene
wagubu manako e karako Iyesu sumapiyau, ki
ka eba e uburoto e kwakwarepui wakamupu ki
ade sunara-pana yawatai kwaenepono. Pa mena.
Ade ki maba, iyapana mosi e kwakware-pui eba
wakamupu ki Mamanuga God ubupu e nene
wagubu manako e karako Iyesu sumapiyau, ki
ka eba e kwakware-pui wakapamana ki nene
wainapono nisi kandono.
19 Kwakwarepunuga wakamupu bo eba
wakamupu ki ka eba gwede kawaya mosi ko
nu Mamanuga God e umunui yodomu makeya
makeya kwaigomu ki mena ka gwede mosi
kawaya esida.
20 Nu eyaka eyaka badidi maba idiweya da Ma-
manuga God nu nene wagubu ki maba nu karako
mete inako idiwomu yamomu.
21 Kau nima iyapana mo kobaiya tondeya e bi-

gabigai kwaenugeya ki makeya Mamanuga God
kau nene wagubu, ki ka baganai, kau ki nene eba
wainapiyowa ko bigabiga upi ki kwaenugowa.
Ko kau kawaigi yagisi ke; ‘Kau kayanuwagi kau
kaubo nuwageya ki kwaenugowa umowa,’ e in-
ako yagisi ki kau kayanuwagi.
22 Wainapumuri, iyapana nima bigabiga upi
kwaewagawa da nu Kaiwawonuga e nene
wagubu ki ka gwede e umapu dokodoko ki nu
Kaiwawonuga pokaiya rikawena da e karako nu
Kaiwawonuga e nene mena tondau. Ade iyapana
nima naiya e ebo nuwaiya umawa wadawa da
Keriso e nene wagubu ki ka e karako Keriso e
naureya tondau ki pokere eba e ebo nuwaiya
ki kwaeyogono ko e uburoto Keriso e bigabigai
mena kwaeyogono tondono.
23 Wi Mamanuga God nene idiwana ki nana ka
e wi deniga kawaya daganani tapu kewowena ki
pokere wi ubumuri e bigabigai mena kwaiwagi ko
eba iyapana kaina wi umanimoto dokodoko da wi
mu mena bigabigamaga kwaiwagi.
24 Kowa-niyoma, nau nidiyani wainapumuri;
Wi karako Mamanuga God mete ida
wadewadeigubu e mete idiwu ki pokere e wi
nene eba wagubu makeya upi badidi maba
kwaiwagamawa idiwa ki wi karako inako mete
kwaiwogoi yamoi.
25 Karako ka nau iyapana eba anikaigubu
ko pa idiwu ragidai wi yonaga suwagani.
Yona yau ka eba Keriso nau kabuwasinibu
makeya suwagakani ko Mamanuga God e nau
nuwanuwasinibu ade nau wadisinibu bagi ki
pokere nau notani pokaiya badidi suwagani ki wi

karako wainapu-muri mibipumuri. Nau naubo nota-pakani ka yau kena;

26 Karako ka nu nuwaboya makari marai ki kerarai birikamipi yamei ki pokere wi eba anikai-wagi ko pa idiwoi ki ka bagi kawaya wainapakani.

27 Wi gwedewau anikaigubu ki ka baganai, wi anika eba memuri puru. Ko wi eba anikaigubu ki ka wi ridi uwamana nene nisi eba kandoi.

28 Ko apunu nima anikawena ki e notai eba yagisi ke; 'Nau paerepuwani.' Ade onowa anikawena ki e notai mete eba yagisi ke; 'Nau paerepuwani.' Pa mena. Ko anikatagubu ragidai, yewe wairau ka mu upi bisi kawaya ebo ebo kawarapomono ki pokere wi bita ki eba bananapamana ki nana ka nau yona yau suwagubuwani.

29 Kowaniyoma, nau nidiyakani ki mibai ka yau kena; Mara rogobiwena ki pokere iyapana mibai anikai ki ka wi iyapana eba anikatagubu ragidai ki mu notamaga maba notapiyoi idiwoi.

30 Ade wi gwedewau apena meyamu ki ka wi kiyabuga iyapana yadi eba wadamu ki mu kiyabumaga maba idiwoi. Wi gwaita wadamu ki ka wi kiyabuga iyapana gwaita eba wadamu ki mu kiyabumaga maba idiwoi. Wi gwedewau waira yau gwedegwedei dai gimaraigubu ki ka baganai, ko wi eba gimaraigubu maba idiwoi,

31 ade wi gwedewau kemora nawaru waira yau gwedegwedei ki mena upiwagamu idiwu ki ka baganai, ko wi eba upiwagamu ragidai ki mu maba mete idiwoi, mibai ka waira yau e gwedegwedei mete kina karako empemei ki kuduba waunitau gogatagisi.

32 Nau yona nidiyakani yau mibai ka nau

eba nuwaneya wi notaga waira yau upi ebo ebo ki kawareya ukworono. Apunu nima eba anikawena ko pa tondau ki e nuwai notai ka nu Kaiwawo-nuga e upi kwaewagana ade e mamama-pana ki mena notapono tondono.

33 Ko nima anikawena ki ka e wainai e rabinai badidi maba wadana bagi ki nene notapono ade waira yau upi ebo ebo mete kwaeyogono,

34 ki pokere e notai apeya daikere daikere e tainipiyau. Ridi eba anikawena bo onowa bo koboro bo wakeyara ki ka nu Kaiwawonuga e mena upi ki mu kwaetagamana waina-piyamu ade mu midimaga kwakwarepu-maga ade mu nuwamaga notamaga kuduba ki mu deni mena e kweyamu. Ko ridi nima e nobomoi mete kina ki ka e nobomoi e rabinai wadana bagi ki nene e waira yau upi ebo ebo ki mete kwaeyogono.

35 Nau eba wi bodaniyana bo bita mo wi negeyana ki nana yona yau suwagakani. Nau nuwaneya wi waitaniyana da wi supasupai mena idiwana ki nana ade wi nuwaga notaga ade wi iyaga kuduba ki deni mena nu Kaiwawonuga kweyamana ki nana nidiyakani.

36 Onowa yaraga anikatagamana ki nana tonabatampu mibimupu ko mu apeya gwaiyabatagubu kasiwara da mu mubo mubo pa idiwana ki nana manako mu inako idiwono yamono da yaraga ki e nuwaiya ridi ki mete iwana wainapono, ki ka e ridi ki eba giripana kudeya garugaru mena uworoto. Mu anikatagisi ki ka mu eba paeremupu. Pa mena.

37 Ko yaraga ki eba anikawagana ko pa tondana wainapiyau ade e kwarisiwena e notai ridi ki

mete iwana eba waina-piyau, ki ka baganai e ridi
ki eba uworoto. E inako kwaeyagisi ki mete bagi
kawaya.
38 Ki pokere apunu nima ridi uworoto ki ka
baganai ko e eba uworoto ki ka bagi kawaya.
39 Ridi mosi e nobomoi mete kina ki ka eba e
nobomoi ki ragipana waina-pono. Ko e nobo-
moi poyagisi ki ka e ebo nuwaiya anikawagana
wainapiyau ki ka baganai. Ko e apunu pakasi mo
eba uworoto ko Keriso sumapiyau apunai mosi
uworoto.
40 Ko nau waina-pakani da e eba anikayagisi
ko pa koboro tondono ki ka e mamama kawaya
esida wainapono. Nau yona yau nau naubo no-
tani pokaiya suwagubuwani, ko wainapumuri;
Mamanuga God e Keyai nau rabinaneya mete
tondau.

8

Yadau umamu buburitagamu ki kabuwai

1 Nau karako daisusu bo momorapa bo dai
mete kina inako bamamugu buburitagamu yadau
umamu ki nene manusinimupu ki yonai wi
kabuwa-niyani. Iyapana dai tagamu ke; ‘Nu
kuduba ka katai ragidai.’ Ki mibai, ko ki pokaiya
ka iyapana kawai gisipiyamu. Nota kwarikwarisi
ki mena notai nu toginiyau.
2 Iyapana nima wainapiyau da e gwedegwede
kuduba kataiwena kewowena ki ka katai mibai ki
e eba kataiwena.
3 Ko iyapana nima Mama-nuga God nota
kwarikwarisipiyau tondau ki ka Mamanuga God
kataiya eyo.

4 Baganai, nau karako daisusu bo momorapa
ade dai mete kina inako bamamugu
buburitagamu yadau umamu ki bani nu kupamu
bo eba kupamu ki sisiyai suwagani; Nu katainugu
da daisusu bo momorapa ade dai mete kina inako
mu ka popai mu mibimaga pa mena. Mamanuga
God e eya mena ka mibai.
5 Iyapana tagamu da daisusu bo momorapa
bo inako ropani kawaya kunumau ade wairau
posiwena uburau ki nu mu sumatamana ade
kawakawai tademana ki nana.
6 Ko nu katainugu da nima nu sumapamana
ki ka Mamanuga God e eya mena. E wagubu
umuneya ka gwedegwede kuduba wenawena
gawarara. E nu mete yamananibu karako e
nene idiwei. Nu Kaiwawonuga ka eyaka mena
Iyesu Keriso e mena. E pokaiya ka Mamanuga
God kunuma waira kuduba yamanapupu ade e
pokaiya ka nu karako idiwei.

7 Ko karako ka iyapana ropani kawaya yona
mibai ki mu naigida eba kataitagubu. Mu dais-
usu bo momorapa ade dai mete kina inako
bamamugu rowarowa kawaya buburitagamawa
da manamatagubu ki pokere mu karako Keriso
sumapiyamu manako papa bo bani ki kupomoto
ki ka mu notamaga garugaru mena yagisi ke; ‘Yau
ka yadau umamupu ki bani.’ Mu Keriso naigida
eba kataitagubu wetawetara ki pokere mu papa
bo bani ki kupomoto ki ka mu rabinamugu
tadeyau wirawira ki yagisi da mu paeremupu bigi
bani ki kupa-mupu.
8 Ko ki ka eba papa bo bani kupemei bo eba
kupemei ki nu teniyoto Mamanuga God bameya

baigamu. Nu gwede mo eba kupemei ki ka nu eba
ki pokaiya denai marai munta yadamu, ade eba
nu gwede kupemei ki pokaiya denai kawaya mo
yadamu. Pa mena.
9 Wi kupoi ki ka baganai ko wi papa yo bani in-
ako kupoi ki ka wi kowaguma mu sumamaga eba
ragiragiwena ragidai ki mu kwayubamaga mete
kwaiwogoi were kupoi kwaenda wi kupeiwogoi
ki mu wi eminimoto manako ki pokaiya ka wi mu
pisipisitamuri da mu sumamaga kauyagisi.
10 Mibai, wi Mamanuga God e katai negebu
ragidai ubumuri daisusu bo momorapa bo in-
ako bamamugu buburitagamu ki buburi tawai
rabineya kaiwuri yadau umampu ki papai bo bani
kupoi manako iyapana mosi ki e eba kataiya da
daisusu bo momorapa bo inako ki ka gwede mo
popai ki e wi eminiyoto, ki ka e wi niniyagau
bani ki mete tepoto kupoto ko e rabineya siyau
wirawira ki kabuwapiyau da e paere-pupu.
11 Keriso ubupu wi waretaga ki e nene mete
powena ko iyapana ki e sumai ka eba ragiragi ki
pokere wi kataiga pokaiya ka wi e sumai girimupu
ade e iyai ki wi mete minimupu poyo.
12 Wi kowaguma bamamugu inako
kwaiwagamu ki ka wi mu bamamugu
paerepiyamu ade Keriso e eya bameya mete
paerepiyamu. Mu rabinamugu tadeyau wirawira
ki garugaru mena kabuwatamiyau da mu
paeremupu ki pokere wi inako kwaiwagamu
ki ka wi mu rabinamaga giripiyamu ade bidara
nu tageyamu.
13 Ki pokere, nau niya nene yau wainapakani;
Nau papa kupani manako ki pokaiya nau ware-

tani pisipisipani da e paerepoto ki ka nau papa ki
deni mena kamadani ko ewa mo eba kupani.

9

Iyesu tonotapu ragidai mu yonamaga

1 Wi wainapiyamu da gwede mosi nau
umasiniyau dokodoko bo? Wi wainapiyamu da
Keriso nau eba tono-sinibu bo? Wi wainapiyamu
da nu Kaiwawonuga Iyesu nau yabunere matarau
eba empuwani bo? Wi waina-piyamu da ki ka eba
upi nau kwaesuge-keya ki pokaiya wi karako nu
Kaiwawo-nuga kataimupu bo?
2 Iyapana dai nau sidiyamu, tagamu ke; 'Kau ka
eba Keriso e tononibu apunai.' Mu inako tagamu
ko nau e upi kwaesugekeya manako ki pokaiya
wi iya waunai wadumupu nu Kaiwawonuga e
naureya idiwu ki iyapana empomoto ki ka mu
kataitagisi ade mibipomoto da e nau tonosinibu.
3 Iyapana nau wereyakaurasiniyamu bo
nau sidiyamu wirawira ki nau uburani nau
taububarani purupakani suwaga-kani ke;
4 Wi wainapiyamu da nau upisugakani ki denai
ka iyapana bani yo awana nau eba tegemana ki
nana bo?
5 Wi wainapiyamu da nu Kaiwawonuga e eya
yowaiyoma yo e tonotapu ragidai apunu Pita mete
kina ki mu waina-muguma waratamana mete
iwana ki ka baganai ko nau uburana sumawagau
ridai mosi uwarana mete iwana ki ka eba baganai
bo?
6 Ade wi wainapiyamu da Mamanuga God e upi
kwaetagamu ragidai mu paunamugu ka nau yo

Banabasi nu mena nu idanuga kasiyara-yogono
pokaiya kupomu iwomu bo?
7 Nau nidiyani wainapumuri; Piyara ragidai mu
eyaka eyaka mu mubo bowamaga madai pokaiya
bani gimara-piyamu kupamu bo? Ki pa mena.
Mu kawakawaimuguma bani pa tageyamu. Ade
kokora urau apunai ki e eya bani 'waeni' upu ki
mibai e eya mete kupoto bo? Ena, e kupoto. Ade
papa sipi baikamuwagau apunai e eya papaiyoma
amumaga otai botopupu ki e eya mete kuboroto
bo? Ena, e kuboroto.
8 Nau yona yau suwagakani ki ka nu waira
yau kawareya badidi kwaigemei ki keyakeyai
suwagakani, ko wainapumuri; Oragai apunai Mo-
sisi gora tapu ki ka e yona yau kawareya mete
wagubu.
9-10 E Mamanuga God e gorai okapupu, wagubu
ke; 'Papa burumakau uratanai wi nene upiyogono
ki ka wi e umunui eba umamuri ko e upiwagau
ki denai bani mete kwemuri.' Mamanuga God e
inako wagubu ki ka e papa ki nene wainapupu
wagubu bo e iyapana nu nene wainapupu yona ki
wagubu? E iyapana nu nene wainapupu wagubu.
Nau keyakeyai mosi ade suwagani
wainapumuri; Diba kandau apunai ade bani
raupomuwagau apunai ki ka mu upi kwaetagamu
ki pokere raupomu marai baiyagisi ki ka mu
ewapuru bani kupamana nawanai idiwono.
11 Nu baigibi wi iyaga nene Mamanuga God e
momai wi rabinagau umipi mibai kipu ko nu up-
inuga ki denai wi ubumana nu kwakwarepunuga
togipamana bo bani yo gwedegwede dai nu nege-
mana ki wi wainapiyamu da ki ka eba baganai bo?

12 Wainapumuri; Iyapana nu ewanugu bautagubu wi rabinagau momai umipi ki raupamutagamu ki mu ubumu mu upimaga denai wi mu tagemana ki nana tagamu. Ko nu yabiri baigibi diba kandimpi momai umipi ragidai inako mete iwagumpena ki wi wainapiyamu da ki ka eba baganai bo?

Nu Keriso e upi kwaigemei ki pokere wi denai negemana iwagumpena ki ka baganai. Ko nu yona mo inako eba iwagibi. Nu nuga muya nunumeya mibai ka nu eba nuwanugu Keriso e yonai bagi kawaya nu pokanugere bodayagisi.

13 Wi kataigubu wetawetara da iyapana puyo Mamanuga God nene e Tawai rabineya nakapiyamu ki ka tawa ki rabineya upitagamu ragidai bani ki dai mu muga mete kupomoto. Ade papa naumu kepakepa kawareya puyo Mamanuga God nene pasumu ragidai ki ka papa ki dai mu muga mete kupomoto.

14 Ki maba, nu Kaiwonuga e wagubu ke; ‘Iyapana gwedewau nau yonani bagi kawaya dimatogomono ki ka mu upi-maga kwaetagamu ki denai iyapana puyo nakapiyamu ki mu kupomono.’

15 Keriso inako wagubu ko nau wi bamagau denai mo tegemana ki nene eba genenibuwani ade karako mete kina oka yau pokaiya wi eba geneniyakani. Nau pa tondakani upi mena kwaesugakani ki pokere nau mamama kawaya mete wainapakani. Nau posugani ki ka baganai ko nau geneniyani manako ki pokaiya nau karako mamamasugakani ki mamamai kaupani ki ka eba baganai.

16 Nau eba gwede bagi mo kwaesugu-buwani
ki pokere mamama yau waina-pakani. Ko Keriso
e nau tonosinibu da nau e yonai bagi kawaya ki
dimasugana ki nana sidibu ki pokere nau upi ki
kamadani ki nau yawatani pa mena. Akae, nau e
yonai ki eba dimasugoni ki ka paere kawaya.
17 Nau naubo nuwa-neya upi yau kwaesug-
uibena ki ka wi gwede mosi nau denai tegemana
ki nana ki nau mete wainapibena. Ko karako ka
eba nau naubo nuwaneya upi yau kwaesugakani.
Mamanuga God e emisinibu da nau ka baganai
manako e upi yau kwaesugana ki nana nau idani
rabineya tapu,
18 ki pokere nau upi badidi kwaesugakani ki de-
nai nau gwede yadani? Nau suwagani wainapu-
muri; Nau Iyesu e yonai bagi kawaya pa dimasug-
oni manako denai wadana ki nene eba notaponi
bo genesugoni ki ka nau rabinaneya mamama
kawaya wainaponi. Nau upini denai wadakani ka
mamama nau rabinaneya ki kena.

19 Iyapana mosi e bigabigai kwae-sugana ki
nana nau eba umasiniyau dokodoko ko iyapana
ropani kawaya mu notamaga wirawagana Keriso
sumapamana ki nana ka nau naubo nuwaneya
kwarisisugubuwani mu bigabigamaga kwaesug-
akani.
20 Nau Diyu ragidai mu paunamugu umakani
ki ka mu notamaga wirawagana Keriso sumapa-
mana ki nana ka nau mu idiwu ki maba nau
mete inako tondakani. Oragai apunai Mosisi e
gora okapupu ki nau yabaraneya eba tarakani
ko nau iyapana gora ki makeya makeya kwae-
tagamu ragidai mu paunamugu umakani ki ka

mu notamaga wirawagana Keriso sumapamana
ki nana ka nau mu maba mete kwaesugakani.
21 Ki maba, nau iyapana kwaiyanai ragidai
mu pauna-mugu umakani ki ka mu notamaga
wirawagana Keriso sumapamana ki nana ka nau
Diyu ragidai nu goranuga kamadakani manako
iyapana kwaiyanai ragidai badidi maba idiwu ki
mu maba nau mete inako tondakani. Ko Mama-
nuga God e eya gorai ki nau eba rauru-pakani
mibai ka nau Keriso e gorai nau yabaraneya
maramara tarakani.
22 Nau iyapana sumamaga Keriso bameya eba
ragiragiwena ragidai mu paunamugu umakani ki
ka mu sumamaga ragiragi-wagana ki nana ka nau
uburakani mu tatamamaga kwaesugakani man-
ako mu idiwu ki maba nau mete inako tonda-kani.
Nau iyapana kiyabumaga ebo ebo mu pauna-
mugu umakani ki ka nau mu badidi maba idiwu
ki maba nau mete inako tondakani da mu nau
emisinimoto manako ki pokaiya ka nau mu dai
iyatamani.
23 Keriso e yonai bagi kawaya ki kawayawagana
ki nana ka nau inako mena kwaesugakani da ki
pokaiya ka yona badidi wagau ki mamamai nau
mete bananapani.

24 Nau keyakeyai mosi suwagani wainapumuri;
Wi kataigau da yanuwa kawareya ka iyapana
ropani kawaya garugarupomono ko nima yabiri
baiyagisi ki e mena ka denai yadini. Ki maba,
Keriso wi puyoga yabaragau tapu ki wadamana
ki nana ki wi nisi kandoi garugarupiyoi da wi
katamuru ki baiwagi.
25 Iyapana gwedewau waira yau yanuwai

rabineya garugarupiyamu ki ka mu kawareya
kawareya garugaru-pomono da takotakotagisi.
Mu nota-maga ka yanuwa ki pokaiya puyo
wadamana ki mena mu notapiyamu ki pokere
mu nonamaga eba tamu. Puyo deba tatamai
mu yadini ki ka waira yau e gwedegwedei da
aita gogayagisi, ko nu garugarupemei ki denai
deba tatamai puyo yadamu ki eba gogayagisi ko
maramara tondono kaniyono.
26 Nau puyo ki wadana ki mena notapakani
ki pokere nau katamuru yabaraneya ki deneya
deni mena garupakani nisi kandakani ko eba
igida yauda kaniya-kani yabadakani. Iyapana
yanuwa rabineya mu idamaga bonipiyamu mu
kowamuguma pa yakatatamiyamu ki mu maba
nau eba yakata kwaesugakani.
27 Nau niya midini kwakwarepuni nuwaiya
tainisiniyau ki nau wade supasupapakani makari
kweyakani da nau notani nuwaiya wainapiyau ki
mena nau midini kwakwarepuni makeya makeya
kwaeyagisi. Nau iyapana ropani kawaya iya
yawatai kabuwatapuwani ki pokere nau eba
nuwaneya kwaesugani siyasiya da nau niya puy-
oni yabaraneya tondau ki paerepani.

10

Isiraero ragidai mu naiya badidi bananamupu

1 Kowaniyoma, nau yonani yau suwagani
wainapumuri; Nu ripakwarakwaranuguma
oragai apunai Mosisi eweya iwa ki ka Mamanuga
God e oroguma pokaiya mu baramaga wadubu.
Mu kaburu kawaya egi maba ki papateya

bautagubu ka kaburu ki paunau puruwena
manako iyapana ki kuduba sumpu kaburu
rabineya borau maba kayatagubu papasi daikere
positagubu.
2 Nu awana pokaiya siruwa kawemei ki maba
ka iyapana ki kuduba oroguma ki rabineya ade
kaburu ki rabineya mete kina oragai apunai
Mosisi e mete ewapuru kayatagamana ki nana
siruwatagubu.
3 Mamanuga God e kasiyarai pokaiya kunuma
bani tage-yawa ki bani ka mu kuduba maramara
kupamawa iwa,
4 ade kunuma awanai ki e kasiyarai pokaiya
mu tageyawa ki mu kuduba mete kubamawa
iwa. Awana ki ka bowa mosi Mamanuga God
e kasiyarai pokaiya mu tagebu ki rabineya usir-
apiyawa, ko bowa ki ka maramara mu pauna-
mugu mete umawa. Bowa ki ka keyakeyai, ko ki
mibai ka Keriso e eya.
5 Ko wainapumuri; Mamanuga God mu
kuduba bani yo awana inako tage-yawa ko
mu paeremupu ki pokere e ubupu mu ropani
kawaya bamamugu eba mamamawena ko e mu
daburitapu da mu iyapana eba idiwu tawaneya
ika popotagubu tatariyatagubu.
6 Iyapana ki ka bera berokoi ebo ebo kwae-
tagamawa ki pokere bita ebo ebo mu bama-
mugu bauwena. Ko ki kuduba ka keyakeyai.
Nu keyakeyai ki empa-mana kataigamana da
mu kwaetaga-mawa ki maba nu mete inako eba
kwaigamana ki nana.
7 Mu dai ki ka daisusu bo momorapa bo ade
dai mete kina inako mu bamamugu buburitaga-

mawa idiwa, ko mu kwaetagamawa ki maba nu inako eba kwaigomu. Mama-nuga God e okai iyapana ki mu nene wagubu ke; ‘Iyapana bani kupamawa, awana kubamawa manako taeretagamawa midimama berai ebo ebo mete kwaetagamawa.’

8 Mu dai ki taku maba igida yauda asusu kwaetagamawa ade didiwatagamawa iwa ki pokere mara eyaka mena ki rabineya ka iyapana ropani kawaya eba iyabapamana makai kuduba 23.000 kwaitana popotagubu gawarara. Mu kwaetagamawa ki maba nu mete inako eba kwaigomu.

9 Nu Kaiwawonuga e kasiyarai mete kina bo pa mena ki mu dai empamana ki nana e kerareya wadamawa ki pokere denai ka motamota berokoi bautagubu iyapana ki metampu da mu ropani kawaya popotagubu. Mu ubumpu nu Kaiwawonuga e kerareya wadamawa ki maba nu mete inako eba kwaigomu.

10 Mu dai ungwerogwerorotagamawa Mamanuga God awerapamawa iwa ki pokere denai ka ‘Naunuma Aneyai’ ki bauwena iyapana ki ropani kawaya namutapu. Mu kwaetagamawa ki maba nu inako mete eba kwaigomu.

11 Bita ebo ebo mu bamamugu bauwena ki yonai ka oragai ragidai oka rabineya okamupu da nu ki empamana manako berokoi mu kwaetagamawa ki maba nu mete inako eba kwaigamana ki nana. Mara siyarai bauwagana kwae-wagau ki pokere nu naigida mena idiwomu.

12 Iyapana nima wainapiyau da e ragiragi kawaya uburau ki ka e naigida mena uburono kwaenda da e kauyagisi.

13 Kerapu taisini ebo ebo wi bamagau
bauwagau taininiyau ki ka eba wi mena ki
bananapiyamu ko nu kuduba kerapu taisini inako
mete maramara banana-pemei. Ko Mamanuga
God e gwaiyaba wagubu ki e kwaeyagisi. E
wi kwayuba-niyono tondono ki pokere kerapu
taisini mo inako baiyagisi wi taininiyono ki ka e
berokoi ki tatamapoto da berokoi ki kasiyarai wi
eyaka eyaka kasiyaraga eba raurupoto nuniyoto
gwaigwiri. Kerapu wadewade inako wi bamagau
baiyagisi ki ka Mamanuga God wi kasiyara negeni
toginiyoto da wi giruru maba ki kobaiya kaiwuri
ki ka wi eba kekeraiwagi ko buridere matarau
baiwagi.
14 Kowaniyoma, nau nuwaneya po wiyo; Dais-
usu bo momorapa bo ade dai mete kina inako ba-
mamugu buburi-tagamu ki maba wi mete inako
eba kwaiwogoi ko wi bera ki deni mena kamadu-
muri tagararapumuri.
15 Wi ka eba notababa ragidai ko wi ka yona
mibai ki wainapiyamu ragidai ki pokere nau
yona yau nidiyakani ki wi wibo rabinagau waina-
pumuri.
16 Nu Kaiwawo-nuga e Kupei ki kawareya
awana ‘waeni’ kubemei Mamanuga God parau-
pemei ki ka nu mibipemei da Keriso e darai nu
nene kawapu ki ka nu ewapuru e naureya ika
mete popoigibi. Ade nu bani buredi gerepemei
ewapuru mena kupemei ki ka nu mete mibipemei
da Keriso e midi kwakwarepui nu nene tapu ki ka
nu ewapuru e naureya ika mete popoigibi.
17 Nu eyaka eyaka Kupe ki kawareya bani bu-
redi piri piri kupemei ki kerarai ka bani buredi

eyaka mena. Ki maba, nu iyapana ka ropani
kawaya ade nu kiyabunuga ka ebo ebo ko Keriso
e naureya ka nu kuduba midinuga eyaka mena.
18 Tawana Isiraero ragidai badidi kwaetagamu
ki keyakeyai nau mete suwagani wainapumuri;
Mu gwedewau papa naumu kepakepa kawareya
Mama-nuga God nene puyo pasumu ade papa
ki pirai dai mu muga mete kupamu ki mu
mibipiyamu da Mamanuga God mu mete ewa-
puru ika dibipiyamu.
19 Ki pokere wainapumuri; Nau daisusu bo
momorapa bo ade dai mete kina inako ki mu
nene suwagubuwani ade nau yadau umamu ki
yonai mete suwagubuwani ki ka nau eba suwagu-
buwani da mu ka mibai,
20 ko nau suwagubuwani ka yau kena; Iya-
pana gwedewau daisusu bo momorapa bo ade dai
mete kina inako mu bamamugu buburitagamu
yadau umamu ki ka mu eba puyo ki Mamanuga
God kweyamu ko mu keyai berokoi bamamugu
yadau ki umamu. Ko nau eba nuwaneya wi keyai
berokoi ki mu mete ewapuru waretaiwagi. Pa
mena.
21 Wi idaga daikere nu Kaiwawonuga e kapai
wadoi kubomoi ko ade wi idaga daikere keyai
berokoi mu kapamaga wadoi kubomoi ki ka
eba supasupai. Ade nu Kaiwawo-nuga e yogoi
kawareya wi kupeiwogoi ko ade daikere keyai
berokoi mu yogomaga kawareya kupeiwogoi ki
ka mete eba supasupai.
22 Wi bani waina-piyamu da wi inako kwai-
wagi ki ka nu Kaiwawonuga eba nuwaroroyagisi
bo? Ade wi bani wainapiyamu da iyapana kaina

nu kasiyaranuga ka kawaya esida ko nu Kaiwa-
wonuga e kasiyarai ka erida bo?
23 Iyapana dai tagamu ke; ‘Gwede mosi nu eba
bodaniyau ki pokere nu nuwanugu badidi kwai-
wagamana wainapemei ki nu kwaigomu.’ Ena, ko
nau ade suwagani ke; ‘Ki mibai, ko gwedegwede
kuduba ka eba bagi.’ Iyapana dai tagamu ke; ‘Nu
nuwanugu badidi kwaiwagamana wainapemei ki
nu kwaigomu.’ Ena, ko nau ade suwa-gani ke; ‘Ki
mibai, ko ki dai mena ka nu midinuga kwakware-
punuga ade nu nuwanuga notanuga waitapoto
togipoto.’
24 Nu eyaka eyaka eba iwogomu ke; ‘Nau naubo
nene mena kwaesugoni.’ Pa mena. Ko nu no-
tanuga yau mena yogono ke; ‘Nau eba nau naubo
nene mena kwaesugoni ko nau kowaniyoma mu
bagimaga nene mete kwaesugoni.’
25 Papa yo bani kiyabui ebo ebo gimara kasi-
waratagamu wateya uburau ki empiyei manako
ki dai kau gimara-pana kupana wainapiyei, ki ka
baganai, kau gimarapi kupi ko eba notapiyowa da
ki ka yadau ki papai bo eba yadau ki papai. Kau
inako eba notapiyowa kwaenda kau rabinageya
nidiyau wira-wira ki notababa negeni.
26 Wainapu-muri; Mamanuga God e okai mosi
wagubu ke; ‘Waira ade gwedegwede kuduba
waira kawareya ki kuduba ka nu Kaiwawonuga e
nene.’
27 Suma eba sumawagau apunai mosi kau bib-
iniyoto da kau e tawaiya e mete kupeigamana
ki nana yagisi, ki ka baganai. Kau nuwageya
e bameya kayanuwagi ki ka gwede bani e kau
rabinageya riyapiyau ki kau asusu tepi kupi. Kau

rabinageya nidiyono wirawira ki kau eba notapi,
nuwagi ke; ‘Akae, nau gwede nana paerepuwani
bani yau kubabuwani?’ Ki pa mena.
28 Ko iyapana mosi kau nidiyoto yagisi ke; ‘Bani
yau ka daisusu bo momorapa bo ade dai mete kina
inako mu bamamugu yadau umamupu ki bani,’
e inako nidini ki ka e bagai nene ade e rabineya
siyau wirawira ki eba siyana wirawira ki nana ki
kau bani ki kamadi.
29 Ki ka eba kau kiya rabinageya nidiyau
wirawira ki nidibu ki pokere kau bani ki kamadi,
ko kau waretagi e rabineya siyau wirawira ki e
sibu ki pokere e togipana ki nana ka kau inako
kwaenuwagi bani ki eba kupi.

Kataina, wi dai bani wainapiyamu, iwagamu
ke; ‘Iyapana dai ki mu kaisi-maga mete kina
ko nau kaisini ka pa mena ade gwede mo nau
eba bodaboda-siniyau ki pokere nau gwede nana
mu rabinamugu tadeyau wirawira tadebu ki mu
kaisimaga tondoni?
30 Ade nau bani kupana ki nana Mamanuga God
paraupakani ki ka iyapana gwede nana sidimoto
siyasiya da nau paerepuwani?’
31 Baganai, nau nidiyani wainapu-muri; Wi
bani kupamu bo awana kubamu ki ka wi ba-
didi kwaiwagamu ki pokaiya Mamanuga God e si
kawaya-wagana ki nana ki mena notapiyoi kwai-
wogoi.
32 Diyu ragidai ade iyapana kwaiyanai ragidai
ade wi sumaga eyaka mena Mamanuga God
nene dibipiyamu ragidai mete kina ki mu pauna-
mugu wi idiwu ki pokere wi naigida mena kwai-
wogoi kwaenda wi mu pisipisita-muri manako

mu sumamaga giriyagisi.
33 Nau kwaesugakani ki maba wi mete inako
kwaiwogoi. Nau badidi kwae-sugakani ki nau iya-
pana kuduba mu bagimaga nene mete kwaesug-
akani. Mu notamaga wirawagana Keriso sumapa-
mana ki nana ka nau niya iyani nene eba waina-
pakani ko mu iyamaga nene wainapakani kwae-
sugakani.

11

1 Keriso badidi kwaewagawa ki kawareya nau
ade inako kwae-sugakani. Ki maba, nau badidi
kwae-sugakani ki kawareya wi mete inako kwai-
wogoi.

Supasupai mena dibipamu

2 Wi maramara nau notasiniyamu ade
nau kabuwa yonai kabuwanibuwani ki wi
wainamupu wadumupu makeya makeya
kwaiwagamu ki pokere nau wi mamamaga
suwagakani.
3 Ko nau nuwaneya wi yona yau ki mibai
naigida mena wainapumuri; Keriso e debai ka
Mamanuga God, ade apunu nu debainuga ka
Keriso, ade ridi mu debaimuguma ka mu mubo
nobomo-muguma.
4 Keriso e ka nu debainuga ki pokere apunu
nima deba tatamai taroto manako iyapana pau-
namugu uburoto Mamanuga God bameya gurig-
uriyagisi bo e bonanai wainapupu ki matarau
yagisi ki ka e debanuga apunai Keriso eba wi-
wirapiyau.

5-6 Ki maba, ridi e debai ka e nobomoi ki pokere
ridi nima e eya debai eba paiwapoto were iyapana
paunamugu uburoto Mamanuga God bameya
guriguriyagisi bo e bonanai wainapupu ki mata-
rau yagisi ki ka e eya nobomoi ki eba wiwirapiyau.
Ridi nima e eya debai inako eba paiwapiyau ki e
kiyabui ka ridi paerepupu ki pokere iyapana e de-
bai boyamupu midimama kwemupu ki e kiyabui
maba.
7 Mama-nuga God apunu e eya maba yamana-
nibu ade e eya tanai negebu ki pokere nu ubu-
mamu gurigurigamu ki ka nu debanuga eba pai-
wapamu. Ko ridi mu ka apunu pokamugere tan-
imaga wadu-mupu,
8 mibai ka Mamanuga God ridi apunu pokaiya
yamanapupu ko eba apunu ridi pokaiya yamana-
pupu.
9 Ade e ridi apunu nene yamanapupu ko eba
apunu ridi nene yamanapupu.
10 Ridi mu debaimuguma ka mu nobomo-
muguma. Mu nobomomuguma koba-mugu idiwu
ki aneya kunumau mu emitamana ki nana ka ridi
kuduba keyakeyai yau kwaetagisi mu mubo
debamaga paiwapomoto.

11 Nau suwagubuwani yau kuduba ka mibai,
ko nu Kaiwawonuga e naureya ki ka eba ridi mu
mubo mena idiwono bo ade eba apunu mu mubo
mena idiwono. Pa mena. Mu ka ewapuru eyaka
mena e naureya idiwono.
12 Mamanuga God mara kerareya ridi apunu
pokaiya yamanapupu ko ki maba ka karako
apunu ridi mu pokamugere wenatagamu. Ko
gwedegwede kuduba wenawagau ki kerarai ka

Mamanuga God e eya mena.

13 Wi wibo wainapumuri supasupai bo eba supasupai; Ridi mu debamaga eba paiwapomoto were iyapana pauna-mugu ubumoto Mamanuga God bameya guriguritagisi ki wi wainapiyamu da ki baganai bo eba baganai?

14 Nu yewe wairau wenaigibi idiwei ki pokaiya ka nu katainugu da apunu mu debamaga kumai rorowa kawakawaya wenatagisi ki ka gasitau,

15 ko ridi mu debamaga kumai rorowa kawakawaya ki pokaiya ka mu mamamatogomono, mibai ka mu debamaga kumai ki ka mu monagamaga bagi kawaya. Mamanuga God mu deba kumai rorowa kawakawaya tagebu da mu kumai ki pokaiya mu debamaga utapamana ki nana.

16 Nau suwagu-buwani ki kawareya iyapana mosi nau pari wirawirasiniyana wainapiyau ki ka nau denai yona yau mena e siyani; Nu yo nu sumanuga eyaka mena Mamanuga God nene dibipiyamu ragidai tawana tawana idiwu ki nu kuduba inako mete kwaigemei.

Kaiwawonuga e Kupei

17 Wi badidi maba idiwana yonai wi nidiyana kwaesugakani yona ki pokaiya ka nau karako wi sisibaniyani. Nau wi bamagau mamama eba wainapakani mibai ka wi Mamanuga God e si tepapa-mana ki nana dibipiyamu ki rabineya ka wi paere mete kwaiwagamu. Mibai, wi eba dibimpena ki ka baganai.

18 Nau yonani yabiri ka yau kena; Iyapana dai wi yonaga nau sidimupu da wi dibi-piyamu ki ka

wi nuwarara tagarara ewa nauwa idiwu. Nau
wainapakani da mu tagubu ki dai ka eba bera,
19 mibai ka wi ewa nauwa idiwu ki pokaiya
ka nu matarau kataigamana da wi paunagau
gwedewau ka Mamanuga God e yabuiya supasu-
pai idiwu ade gwedewau ka pa mena.
20 Wi ewapuru dibipiyamu ki ka wi eba nu Kai-
wawonuga e kupei kupeiwagamu wainapakani.
21 Wi dibipiyamu ki ka wi asusu kupeiwagamu;
dai kawaya daganani kupamu, dai wetei
metamiyau maba kupamu, ade dai awana ‘waeni’
kawaya daganani mete kubamu.
22 Wi wibo tawagau inako kwaigumpena ki ka
baganai ko wi badidi pokere Mamanuga God nene
dibipiyamu ki kawareya inako kwaiwagamu? Wi
sumaga eyaka mena ragidai mete dibipiyamu ki
mu giritamana ki nana bera ki kwaiwagamu bo?
Ade wi iyapana imagei banimaga pa mena ragidai
ki mu midimama tagemana ki nana inako kwai-
wagamu bo? Nau badidi nidiyani? Nau wi siga
tepapani bo? Ae, pa mena.
23 Nu Kaiwawonuga nau badidi kabuwasinibu
ki nau ororeya mena wi kabuwanibuwani ke-
wowena; Iyapana ubumpu nu Kaiwawonuga
Iyesu e yogoi tamupu ki kemoreya ka e bani bu-
redi mo wadubu,
24 Mamanuga God bameya parauwena piripiri
geregerepupu manako wagubu ke; ‘Yau ka nau
midini kwakwarepuni ki nau wi nene tarakani.
Nau karako kwaesugakani ki wi mete kina ewa
inako kwaiwogoi manako nau wi nene badidi
kwaesugubuwani ki wi notapiyoi ade nau mete
notasiniyoi.’

25 Mu bani ki kupamupu eweya ka e naiya
kwaewena ki maba ubupu kapa mo wadubu man-
ako tadebu, wagubu ke; ‘Awana ‘waeni’ yau ka
nau darani. Nau darani yau pokaiya ka Ma-
manuga God yona waunai gwaiyabawena ki wi
mibipumuri manako wi ewa awana ‘waeni’ yau
kubomoi makeya ki ka wi nau badidi kwaesug-
ubuwani ki notapiyoi ade nau mete notasiniyoi.’
Nu Kaiwawo-nuga inako wagubu.
26 Ki pokere wainapumuri; Wi maramara bani
buredi yau kupoi bo awana ‘waeni’ yau kubomoi
ki ka nu Kaiwawonuga nu nene badidi kwaewena
powena ki wi mibipiyoi yamoi da e ade wirayagisi
baiyagisi makeya.
27 Ki pokere iyapana gwedewau bautagamu
bani buredi ade awana ‘waeni’ supasupai eba
wadamu manako ki pokaiya nu Kaiwawonuga
naigida eba wiwirapiyamu ki ka mu paere-
piyamu e midi kwakwarepui ade e darai ki mu
giripiyamu.
28 Nu Kaiwawonuga e notapamana kupei kupa-
mana kwaigomu ki ka yabiri nu eyaka eyaka nu
nubo iyanuga rabineya naigida mena nota-pamu
wetawetara were ewa nu bani buredi ki kupamu
ade awana ‘waeni’ kapa rabineya ki kubamamu.
29 Nu Kaiwawonuga e midi kwakwarepui ki
mibai badidi nu eba notapamu bo nu bani buredi
kupemei yo awana ‘waeni’ kubemei ki mibai nu
naigida eba kataigamu ko pa asusu tepamu ku-
pamu, ki ka bita nu nuga wademei nu midinugu
tamei.
30 Wi inako paerepamawa ki pokere wi ropani
kawaya sigiraigubu, daiyororoigubu ade wi dai

mete popoigubu.
31 Ko nu nubo eyaka eyaka iyanuga rabinaneya
naigida mena notapamu wetawetara were bani
ki kupamu ki ka Mamanuga God e idai gurai nu
naurinugu eba ugwadiniyoto ragiragi.
32 Nu Kaiwawonuga e idai gurai nu naurinugu
ugwadau ragiragi ki ka e nu wade supasupaniyau
da nu ki pokaiya e nene naigida mena idiwomu.
Waira yau notai kwaetagamu ragidai ki mu maba
nu eba kwaigomu kwaenda Mamanuga God e bita
mu tageyono ki daikere nu mete yadamu.
33 Ki pokere kowaniyoma, nu Kaiwawonuga e
Kupei kawareya wi ewapuru dibipiyamu ki ka wi
kowaguma mete nawanatamiyoi.
34 Iyapana nima wetei meyau ki ka e naiya e
ebo tawaiya bani kupoto were baiyagisi. Wi inako
kwaiwogoi were dibipiyoi ki ka Mama-nuga God
wi bita eba negeni.

Wi yona yau kawareya iwagubu ade yona
dai ki manui mete kina nau manusinimupu ki
nau naubo wi bamagau ika bausugani were wi
kabuwaniyani.

12

Mamanuga God Keyai puyo ebo ebo nu negeyau

1 Kowaniyoma, nau karako Mamanuga God
e Keyai puyo ebo ebo nu negeyau ki nene wi
nau manusinimupu ki yonai nau suwagani da wi
mibai naigida kataiwagi.
2 Wi kataigau da naiya wi Iyesu eba sumapa-
mawa makeya ki ka wi daisusu yo momorapa ade

dai mete kina inako ki mu bamamugu buburiga-
mawa. Ko gwedegwede ki kuduba ka popai ki
pokere nota ki wi igida yauda waranibu yawata
kwaiya kaigamawa.
3 Ki pokere nau karako wi nidiyani waina-
pumuri; Iyapana nima Mamanuga God e eya
Keyai e rabineya tondau ki e eba yagisi ke; 'Iyesu,
kau bamageya kowaga baiyagisi.' E yona inako
wagana ki yawatai e bameya pa mena. Ade iya-
pana nima Mamanuga God e Keyai e rabineya
pa mena ki e eba yagisi ke; 'Iyesu, kau ka nau
Kaiwawoni.' E yona inako wagana ki yawatai e
bameya pa mena.

4 Mamanuga God e Keyai ka eyaka mena ko e
Keyai ki puyo ebo ebo nu negeyau.
5 Ade nu Kaiwawonuga e upi ebo ebo kwaige-
mei ko nu Kaiwawonuga ka eyaka mena.
6 Ade nu upi ebo ebo ki kwaigemei ki ka nu katai
ebo ebo mete wademei ko katai ki negeyau apunai
ka Mamanuga God e eya mena.

7 Nu kuduba ewapuru bagi kawaya idiwana ki
nana ka Mamanuga God e Keyai iyapana mosi
puyo mo kweyau matarapiyau ade iyapana mosi
puyo kudubai mo kweyau matarapiyau.
8 Mamanuga God e Keyai ki iyapana mosi nota
supasupai kweyau ade e Keyai eyaka mena ki
pokaiya ka e iyapana mosi katai bagi kawaya
kabuwapiyau.
9 Mamanuga God e Keyai eyaka mena ki
pokaiya ka e iyapana mosi suma kweyau ade
iyapana mosi sigira ragidai iyata-mana ki nana ki
puyoi kweyau.

10 Mama-nuga God e Keyai pokaiya ka e iyapana
mosi matakira kwaewagana ki kasiyarai kweyau,
iyapana mosi e bonanai waina-pana wagana ki
kasiyarai kweyau ade iyapana mosi keyai bani ka
mibai ade keyai bani ka bera ki empana wagana
ki kasiyarai kweyau. E iyapana mosi e tenawarai
wirapiyau yona ebo ebo wagana ki puyoi kweyau
ade iyapana mosi yona ebo ebo ki wirapana mibai
matarapana ki puyoi kweyau.
11 Upi ebo ebo yau kuduba ka Mamanuga God e
Keyai eyaka mena ki kwaewagau. E ebo nuwaiya
badidi wainapiyau ki makeya e puyo ebo ebo nu
eyaka eyaka inako negeyau.

Keyakeyai nu midinuga naureya

12 Nu midinuga ka ripa maba naurai eyaka
mena ko idai ragai ka ropani kawaya. Ade nu
iyapana ka ropani kawaya ko Keriso e naureya nu
ka eyaka mena.
13 Ki maba, nu Diyu ragidai ade iyapana
kwaiyanai ragidai, bigabiga ragidai ade pakasi
ragidai, nu kuduba ka Mamanuga God e Keyai
ki kasiyarai pokaiya siruwaigibi e naureya
eyaka-menaigibi. Nu awana kubemei ki maba
ka Mamanuga God nu kuduba e Keyai eyaka
mena ki kubamana ki nana negebu.
14 Nu midinuga kwakwarepunuga ka ripa maba
idai ragai ropani kawaya ko eba idai ragai eyaka
mena.
15 Nu kerapu-nuga yagisi ke; ‘Nau ka eba iya-
pana e idai da nau e naureya tondana ki nana,’
e inako yagisi ki ka e berawagau mibai ka nu
kerapunuga ki ka nu midinuga kwakwarepunuga
ki daikere.

16 Ade nu wenagunuga yagisi ke; ‘Nau ka eba
iyapana e yabui da nau e naureya tondana ki
nana,’ e inako yagisi ki ka e berawagau mibai ka
nu wenagunuga ki ka nu midinuga kwakware-
punuga ki daikere.
17 Nu midinuga kwakwarepu-nuga kuduba
yabunuga mena wenapena ki ka nu badidi
maba yona wainampena? Ade nu midinuga
kwakwarepunuga kuduba wenagunuga
mena wenapena ki ka nu badidi maba auru
susunumpena?
18 Ko Mamanuga God e ebo katai pokaiya waina-
pupu da baganai ki pokere e ebo nuwaiya ka e
nu midinuga kwakwarepunuga ragai ki makeya
makeya purupupu nakapupu negebu.
19 E ragai eyaka mena tapena ki ka nu midinuga
eba wenapena.
20 Ko karako, nu midinuga kwakwarepunuga ki
ka ripa maba naurai eyaka mena ko e idai ragai ka
ropani kawaya.

21 Ki pokere nu yabunuga eba uburoto nu
idanuga siyoto, yagisi ke; ‘Kayanuwagi, nau eba
nuwaneya kau.’ Ade nu debanuga eba uburoto nu
kerapunuga siyoto, yagisi ke; ‘Kaya-nuwagi, nau
eba nuwaneya kau.’
22 Wainapumuri; Nu midinuga kwa-
kwarepunuga ragai dai ka noganogai ko nu
raginuga noganogai ki eba tondibena maba ki
ka nu badidi kwaigumpena?
23 Ade nu midinuga kwakwarepunuga ragai dai
ki nu emitamemei waiguba-tamemei ko nu mu
mete naigida mena kwayubatamemei. Ade nu

raginuga dai ki midimama negeyamu ki ka nu mu
naigida mena monagatamemei,
24 ko nu raginuga dai ki midimama eba nege-
yamu ki ka nu gwede nana ubumamu mu mona-
gatamamu? Ki pa mena.
Mamanuga God e ka nu midinuga kwakware-
punuga ripa ragai maba ebo ebo nakapupu. Ragai
dai ki nu waiguba-tamemei ki ka Mamanuga God
mu tepatapu bagi tadebu.
25 E inako kwae-wena ki pokere karako ka nu
midinuga kwakwarepunuga ka eyaka mena ko
eba ebo ebo. Nu raginuga ka ropani kawaya ko
mu kuduba ka nu midinuga kwakwarepunuga
daikere ki pokere mu eyaka eyaka nu naurinugu
deni deni waita kasiwaratagamu.
26 Nu midinuga kwakwarepunuga ragai mosi
bidara yadini makariyagisi ki ka nu midinuga
kuduba makariyogono. Ade nu raginuga ki
mosi iyapana e si tepapomoto ki ka nu raginuga
kuduba e mete mamama-togomono.
27 Wi kuduba ka Keriso e midi kwakwarepui.
Wi kuduba ka Keriso e naureya idiwu,
28 ki pokere nu sumanuga eyaka mena ragidai
Mamanuga God nene dibipemei nu kuduba pau-
nanugu ka e nu upinuga ebo ebo winepupu
negebu; Yabiri ka e tonotapu ragidai nakatapu.
Mu ewamugu ka e bonanai wainapamana taga-
mana ragidai naka-tapu. Mu ewamugu ka e yonai
iyapana kabuwatamana ragidai nakatapu. Mu
ewamugu ka e matakira kwaetagamana ragidai
nakatapu ade mu ewamugu ka e sigira ragidai
iyatamana ki puyoi wadu-mupu ragidai nakat-
apu, kowamuguma waitatamana ragidai nakat-

apu, upi kuduba purupamana iyapana makeya
makeya tagemana ki ragidai nakatapu, ade si-
yarai ka e iyapana tenawarimaga wirawagana
yona ebo ebo tagamana ragidai ki nakatapu.
29 Nu kuduba ka eba e nu tononibu ragidai,
ade nu kuduba ka eba e bonanai wainapamana
iwagamana ragidai, ade nu kuduba ka eba iya-
pana e yonai tademana kabu-kabuwa ragidai. Nu
kuduba ka eba matakira kwaigamana ki puyoi
wadi-mipi,
30 bo sigira ebo ebo wadumupu ragidai iyata-
mana ki puyoi wadimipi bo nu tenawarinuga
wirawagana yona ebo ebo iwagamana ki puyoi
wadimipi bo yona ebo ebo ki mibai wainapamana
matarau iwagamana ki puyoi wadimipi. Pa mena.
31 Mamanuga God e Keyai puyo ebo ebo nu
negeyau ki dai ka kawakawaya ade dai ka pa
mena ki pokere wi notaga puyo kawakawaya ki
tepamana ki nana kawareya yodono.

Wi badidi maba kwaiwagamana nidibuwani ki
ka bagi kawaya ko nau karako kabuwaniyani yau
ka bagi kawaya esida.

13

Nota kwarikwarisi ki yonai

1 Nau tenawarini wirayagisi da nau iyapana
yonamaga ebo ebo kuduba suwogoni ade aneya
kunumau idiwu mu yonamaga mete suwogoni ko
nota kwarikwarisi ki notai nau rabina-neya pa
mena, ki ka nau pa sini kororai maba bo bero
maba ratabani mena wagau ko nau mibini ka pa
mena.

2 Nau uburoni Mamanuga God e bonanai
wainaponi iyapana tadeyoni bo katai wasisinai
apunai maba tondoni yona wekewekei kuduba
ki mibai mataraponi bo nau sumani ragiragi
kawaya ki pokaiya kweya mo siyani da e kiroto
uburoto kayayagisi, nau inako kwae-sugoni ko
ade nota kwarikwarisi ki notai nau bamaneya pa
mena, ki ka nau badidi kwaesugakani ki mibai ka
pa mena pa kororai.
3 Nau niya gwedegwedeni kuduba iyapana
tageyani gawarara ade nau niya midini kwak-
warepuni mete nida tageyani da mu nau matau
pasusinimoto ko ade nota kwarikwarisi ki notai
nau bamaneya pa mena, ki ka nau badidi kwae-
sugakani ki pokaiya ka nau gwede bagi mo eba
bananapani.
4 Nota kwarikwarisi ki notai nau rabinaneya
tondono ki ka nau eba diriwa diriwa kwaesug-
oni ko nau kwarisisugani bagi mena kwaesugoni.
Nota kwarikwarisi ki notai nau rabina-neya ton-
dono ki ka nau eba nuwaroro-sugoni, eba noda
gongomusugoni ade nau niya sini eba tepaponi.
5 Nota kwarikwarisi ki notai nau rabinaneya
tondono ki ka nau kowaniyoma eba raurutamoni,
eba kapoisugoni ade eba tayatayabadai kwae-
sugoni. Nota kwarikwarisi ki notai nau rabi-
naneya tondono ki ka iyapana berokoi badidi
kwaetagubu nau bamaneya ki nau eba notaponi
ko deni mena notagogapani.
6 Nota kwarikwarisi ki notai nau rabinaneya
tondono ki ka nau berokoi kuduba tagararar-
pani manako yona mibai mena yadani doko ma-
mamaponi.

7 Nota kwarikwarisi ki notai nau rabinaneya
tondono ki ka nau ewanere eba wirasugani
ko nau sumani pokaiya gwede yabaraneya
nawanani tondau ki deneya nau deni mena
yaroni giruru maba kobaiya tesugoni.
8 Mamanuga God e bonanai waina-piyamu
tagamu ragidai mu yonamaga ka mara mosi ke-
woyagisi. Iyapana mu tenawarimaga wirawagau
yona ebo ebo tagamu ragidai ki mu umunumaga
ka mara mosi bodayagisi. Katai wasisinai ragidai
mu kataimaga kuduba ka mara mosi gogayagisi.
Ko nota kwarikwarisi ki notai ka maramara ton-
dono kaniyono ko eba kewoyagisi.
9 Wainapumuri; Nu badidi kataigibi bo nu Ma-
manuga God e bonanai badidi wainamipi iwagibi
ki nu dai mena wainamipi ko eba ki kuduba kataigibi wetawetara.
10 Ko gwede bagi supasupai mena matarawa-
gana ki marai baiyagisi makeya ki ka nu yewe
wairau katai marai munta daikere mena kataigibi
ki kuduba gogayagisi.
11 Nau munu marai munta tondekeya makeya
ki ka nau yonani ade nau nuwani notani ka
munurasi mu yona-maga ade mu nuwamaga no-
tamaga ki maba wainapekeya. Ko karako nau
apunusugubuwani ki pokere munu rasi mu nota-
maga maba ki nau eba nota-pakani.
12 Nu karako badidi empemei ki ka nu
kiyabunuga kaburu eunapiyau ki rabineya
naigida eba empemei ki maba nu empemei.
Ko mara baiyagisi da nu Keriso mete deni deni
empepe kasiwara-igamu. Nau katai karako
kataisugu-buwani ki ka marai munta madanai

daikere mena ko mara ki makeya ka Mamanuga God nau nuwani notani kuduba empupu siwa kataiwena ki maba ka nau mete kina gwede kuduba empani siwa kataisugani.

13 Ko karako ka apeya eyaka yau mena uburau; Nu sumanuga ki kena, nu gwede yabaranugu tondau nawanai idiwei ki kena, ade nu nota kwarikwarisigamana notai ki kena. Ko yona apeya eyaka mu paunamugu nota kwarikwarisi ki mena ka esida.

14

Mamanuga God e Keyai ki puyoi dai ki

1 Ki pokere kowaniyoma, wi deni deni nota kwarikwarisi kasiwaraiwogoi ade wi nuwaga notaga Mamanuga God e Keyai puyo ebo ebo nu negeyau ki mena notapiyoi idiwoi. Mamanuga God e bonanai wainapamana iwagamana matara ki puyoi ka bagi kawaya esida ki pokere wi nuwaga notaga puyo ki kawareya ukworono.

2 Iyapana nima e tenawarai wirawena da e yona ebo ebo wagau ki ka e Mamanuga God bameya wagau ko eba iyapana kaina mu bamamugu wagau da mu e yonai ki kataitagisi. E wagau ki mu eba wainapiyamu mibai ka e Mama-nuga God Keyai ki kasiyarai pokaiya yona wekewekei ki wagau.

3 Ko iyapana nima Mamanuga God e bonanai waina-piyau ade iyapana kabuwatamiyau ki ka e mu waitatamiyau, mu togitamiyau ade mu rabinamaga miniyau kwarisi nuwa-nusuru tageyau.

4 Iyapana nima e tenawarai wirawena wagau ki ka e ebo nene mena kwaewagau, ko iyapana nima

Mamanuga God e bonanai wainapiyau matarapiyau ki ka e kowaiyoma Mama-nuga God nene dibipiyamu ragidai ki mu kuduba mete waitatamiyau.

5 Nau nuwaneya ka wi kuduba wi tenawariga wirawagana da wi yona ebo ebo iwagamana ki nana, ko ki ka ade erida. Wi kuduba Mamanuga God e bonanai wainapamana matarau iwagamana ki ka bagi kawaya esida. Iyapana nima Mamanuga God e bonanai wainapiyau iyapana kabuwa-tamiyau ki kawayai ka esida ko iyapana nima e tenawarai wirawena yona ebo ebo wagau ki kawayai ka erida. Ko iyapana mosi uburoto e tenawarai wirawena pokaiya wagubu ki mibai mete matarapoto ki ka baganai. E iyapana kuduba ika Mamanuga God nene dibimupu ki mu waitatamiyau.

6 Kowaniyoma, nau wi bamagau bausugani manako nau tenawarini wirayagisi yona ebo ebo suwogoni ki ka yona ki wi toginiyoto bo pa mena? Ki pa mena. Ko nau wi bamagau bausugani manako yona wekewekei mo matarapani bo katai mo suwagani bo Mamanuga God e bonanai wainapuwani ki suwagani bo kabuwa yonai mo wi kabuwaniyani, nau inako kwaesugoni ki ka nau wi waitaniyakani ki pokere ki ka bagi kawaya.

7 Nau keyakeyai mo suwagani wainapumuri; Binogo yo ripa tapai ki mu ka eba gwede mosi iyaiya. Iyapana nima e idai binogo umunai ki kawareya eba taroto ko pa siyonoto ki bonanai ka eba bagi, ade iyapana nima e idai ripa tapai ki kawareya eba taroto ko pa asusu miniyoto ki ka ratabai kawaya.

8 Ade iyapana bawiwi siyonoto bababa ki ka e
kowaiyoma eba wainapomoto ki pokere mu ta yo
kepata eba tepomoto baitagisi.
9 Ki maba, wi tenawariga wirayagisi pa
umunuga mena pokaiya iwagi ki ka iyapana
wi yonaga ki mibai badidi maba wainapomoto
kataitagisi? Ki pa mena. Wi yonaga ki ka wi pa
nusuru maba tamu.
10 Tawana tawana, madega kauwagau madega
posiwagau ka yona ebo ebo posiwena uburau ko
yona ki kuduba mu mibimaga mete kina.
11 Nau tawana mo bausugani manako iyapana
mosi e yonai nau eba kataineya ki yagisi ki ka
nau babasugani manako ki pokaiya ka e kataiyag-
isi da nau ka tawana kudubai mu iyapanamaga
mosi ade nau mete kataisugani da e ka eba nau
tawanani mete eyaka mena apunai.
12 Baganai, Mamanuga God e Keyai puyo ebo
ebo nu negeyau ki diriwai wi kwaiwagamu ki
pokere wi sumaga eyaka mena Mamanuga God
nene wi mete dibipiyamu ragidai mu togitamana
ki nana ki puyoi mena wi paunagau wadumuri
kawaya.
13 Iyapana nima e tenawarai wira-wena da e
yona ebo ebo wagau ki ka e Mamanuga God
bameya guriguriyagisi da e yona badidi wagubu
ki mibai matarapana puyoi ki e mete kweyoto.
14 Nau tenawarini wirawena pokaiya
gurigurisugakani ki ka bani nau keyaini
bagi kawaya guriguriwagau ko nau badidi
gurigurisugubuwani ki mibai nau niya notani
mete eba kataiwena.
15 Ki pokere nau badidi kwaesugani? Nau yau

wainapakani; Nau keyaini pokaiya gurigurisugani ade nau notani pokaiya mete gurigurisugani. Nau keyaini pokaiya umayosugani ade nau notani pokaiya mete umayosugani.

16 Wi tenawariga wirayagisi manako wi keyaiga mena pokaiya Mamanuga God paraupiyoi ki ka iyapana wi paunagau idiwu ki wi guriguriga mibai badidi maba wainapomoto were tagisi ke; ‘Ki mibai.’ Wi iwagubu ki mu wenagumaga mena wainamupu.

17 Wi Mamanuga God bameya badidi iwagubu ki bani bagi kawaya ko iyapana wi guriguriga ki wainamupu ki ka mu wi bonanaga ki mena wainamupu ko yona ki mibai mu eba togitapu.

18 Wi kuduba tenawariga wirawena pokaiya iwagamu ki ka erida ko nau tenawarini wirawena pokaiya kawareya kawareya suwagakani ki ka kawaya daganani esida. Nau ki nene Mamanuga God paraupakani,

19 ko nu sumanuga eyaka mena ragidai Mamanuga God nene dibipomoto ewapuru idiwono manako nau mu paunamugu uburani yona mo suwagani ki ka nau yau mena kwaesugani; Nau iyapana kabuwa-tamana ki nana uburani yona matarau rogobitau suwagani manako iyapana yona ki mibai wainapomoto ki ka bagi kawaya. Ko nau uburani nau tenawarini wirawena pokaiya pa ratabasugoni yona rowarowa kawaya suwogoni tondoni da iyapana nau yonani ki mibai eba waina-pomoto ki ka eba baganai.

20 Munu wawayai mu ka berokoi kuduba ki mu gogoi ki pokere wi mu maba idiwoi ki ka bagi kawaya. Ko munu wawayai mu notamaga ade mu

kataimaga ka eba kawaya ki pokere mu notamaga pa mena ki mu maba wi inako eba idiwoi ko iyapana kawakawai mu notamaga mete kina ki mu maba idiwoi.

21 Mamanuga God e gorai mosi okamupu ki wagubu ke;

‘Nu Kaiwawonuga wagau; Iyapana kwaiyanai ragidai mu yonamaga ebo ebo tagamu ki mu pokamugere ade mu umunumugere ka nau iyapananiyoma yau nau yonani tadeyani ko mu nau yonani ki eba wainapamana wainapomoto.’

22 Nu tenawarinuga wirawagau pokaiya iwegemei ki ka eba nu Iyesu sumapemei ragidai nu nene ko ki ka e eba sumapiyamu ragidai ki mu nene da mu ki pokaiya Mamanuga God e kasiyarai matarau empamana ki nana. Ko nu Mamanuga God e bonanai waina-pemei matarau iwegemei ki yonai ka eba mu nene ko ki ka e sumapemei ragidai nu nene.

23 Wi sumaga eyaka mena ragidai kuduba Mamanuga God nene dibipiyoi idiwoi ade ewapuru mena wi tenawariga wirawena pokaiya yona ebo ebo iwogoi manako pakasi iyapanai mosi bo suma eba sumawagau apunai bo ridai mosi ika baiyagisi wi wainaniyoto ki ka e uburoto wi kuduba notababa ragidai nidini.

24 Ko wi Mamanuga God e bonanai wainamupu ki matarau iwogoi manako pakasi iyapanai mosi bo suma eba sumawagau apunai bo ridai mosi ika baiyagisi wi yonaga ki wainapoto ki ka wi yonaga ki sikuru maba e rabineya suroto e paerei badidi kwaewena ki ugwadini ragiragi.

25 E wekei kuduba ki matarayagisi manako e no-
tai wirayagisi Mamanuga God e yabareya kwarisi-
yagisi e umunere yagisi ke; ‘Mibai, Mamanuga
God yewe wi mete kina.’

Nu badidi maba Mamanuga God e si tepapamu.

26 Kowaniyoma, nau suwagubuwani ki mibai ka
yau kena; Wi Mamanuga God e si tepapamana
ki nana dibipu-muri ki ka wi yau kwaiwagi; Wi
mosi ka umayo yadini, wi mosi ka kabuwa yonai
mo yagisi, wi mosi ka Mamanuga God e gwede
mo kabuwapupu ki matarapoto, wi mosi ka e
tenawarai wirawena ki pokaiya Mamanuga God
e yonai yagisi, ade wi mosi ka e yonai wagubu ki
mibai wirapoto matarau yagisi. Ko wi yau kuduba
kwaiwogoi ki ka wi kowaguma Mamanuga God
nene wi mete ewapuru dibipiyamu ragidai ki mu
togitamana ki nana kwaiwogoi.
27 Wi dibipumuri idiwoi manako wi paunagau
iyapana mosi uburoto e tenawarai wirawena ki
pokaiya yogono ki ka baganai e yogono. Ko wi
ropani kawaya inako eba ubumuri iwogoi. Iya-
pana apeya bo apeya eyaka ki mu mena ubumoto
tagisi ko ade iyapana mosi mu ewamugu mete
uburoto mu tagubu ki mibai wirapoto matarau
yagisi ki ka baganai.
28 Ko yona ki wirapana matarapana apunai bo
ridai mosi ika pa mena ki ka tenawarai wirawena
apunai ki yona kamadini e ebo rabineya mena
Mamanuga God siyono.
29 Wi dibipumuri idiwoi manako wi paunagau
ridi bo apunu dai ubumoto Mamanuga God e
bonanai wainamupu ki matarau tagisi ki ka mu

apeya bo apeya eyaka mu mena inako ubumoto
tagisi ko wi dai ki ka wi notaga pakara-yagisi
naigida mena notapumuri popo were iwagi da mu
tagubu ki supasupai bo eba supasupai.
30 Iyapana mosi uburoto yogono manako ki
makeya ka Mamanuga God wi iyapanaga mosi
gwede mo kabuwapupu da e yona ki matarapana
ki nana ki ka e deni mena uburoto yona ki yagisi
ko naiya wagawa apunai bo ridai ki e yona kama-
dini.
31 Wi eyaka eyaka ubumuri Mamanuga God
badidi kabuwanibu ki makeya mena iwagi ki ka
wi kuduba katai wadumuri ade wi rabinagau
kasiyara mete waina-pumuri.
32 Iyapana nima Mamanuga God e bonanai
wainapana wagana ki puyoi wadubu ki ka e ba-
didi wagana ki makeya mena yagisi ko eba asusu
yagisi,
33 mibai ka Mamanuga God e eba nuwaiya
nu asusu iwagamana kwaiga-mana ki nana ko e
nuwaiya nu ewapuru mena nuwabagi rabineya
naigida mena makeya makeya kwaigamana ki
nana.

Tawana tawana wi sumaga eyaka mena ragidai
dibipiyamu idiwu,
34 ki ka ridi pa kerekereretagisi idiwono. Oragai
apunai Mosisi gora okapupu ki wagubu da ridi mu
ka kwarisitagisi ko eba yabiyabiri ubumono.
35 Mu gwede mo kataitagamana wainapiyamu
ki manui ka mu mubo nobomomuguma tawa-
mugu manutamini ko mu iyapana Mamanuga
God nene dibimupu idiwu ki mu pauna-mugu
ubumoto tagisi ki ka midimama.

36 Wi nau sidimuri; Mamanuga God e yonai
yabiri wi bamagau bauwena bo? Ade wi mena
yona ki mibai wainamupu bo? Ae, pa mena.
37 Iyapana nima wainapiyau da Mamanuga God
e bonanai wainapana wagana matara ki puyoi e
wadubu bo puyo kudubai dai e mete tepupu ki
ka e uburoto mibipoto da nau Poru badidi oka-
puwani ki kuduba ka nu Kaiwawonuga e yonai.
38 Ko e ki eba kwaeyagisi ko pa wainapoto
kamadini ki ka e badidi yogono ki wi mete pa
wainapiyoi kamodoi.
39 Ki pokere kowaniyoma, wi nuwaga notaga
Mamanuga God e bonanai wainapamana iwaga-
mana ki puyoi kawareya ukworono. Iyapana dai
mu tenawarimaga wirawena pokaiya tagamu ki
mete baganai, eba bodatamiyoi.
40 Ko wi badidi kwaiwogoi ki ka wi asusu
yabayababa eba kwaiwogoi ko supasupai makeya
mena kwaiwogoi.

15

Keriso ade iyawena kipu ubupu

1 Kowaniyoma, nau naiya Iyesu e yonai bagi
kawaya dimasugekeya wi kabuwaniyekeya man-
ako wi yona ki wainamupu wadumupu doko
sumamupu ki kawareya nau karako yona ki wi
ade nidiyana wainapakani.
2 Yona bagi kawaya nidibuwani ki wi wadu-
muri doko ki ka wi iya waunai wadumuri. Ko
wi sumamupu ki ragiragi kawaya eba wadumuri
doko ki ka wi sumaigamawa ki mibai pa mena.

3 Mamanuga God e yonai mibai kawaya esida
nau kabuwasinibu nidi-buwani ka yau kena; Ma-
manuga God e okai badidi okamupu ki makeya
mena ka Keriso nu biginuga nene powena.
4 Ade e okai badidi okamupu ki makeya mena
ka mu e ononomupu manako mara apeya eyaka
ki eweya ka e ade iyawena kipu ubupu.
5 Ki eweya ka e apunu Pita bameya matarawena
manako ki eweya ka e tadeyau kabukabuwa
ragidai ida esida kewowena kerapu apeya (12) ki
mu kuduba bamamugu mete matarawena.
6 Ki eweya ka e kowakowaiyoma ropani kawaya
kuduba 500 mara eyaka mena ki rabineya mu
paunamugu matarawena da mu kuduba ewa-
puru mena e kiyabui emupu. Iyapana ki dai mena
popotagubu ko ropani kawaya idiwu.
7 Ki eweya ka e apunu Diyemesi bameya
matarawena manako ki eweya ka e tonotapu
ragidai kuduba mu bamamugu mete
matarawena.
8 Ko siyarai ka e nau niya bamaneya
mete matarawena, ko nau ka ridi munu
wenatamiyamu bababa ki maba nau
wenasugubuwani.
9 Iyesu tonotapu ragidai mu kuduba ka esida ko
mu paunamugu nau mena ka erida. Nau naiya
Iyesu sumapamawa ragidai giritamekeya pasu-
tamekeya umekeya ki pokere e tonotapu ragidai
mu paunamugu nau koritasinibena ki ka supasu-
pai.
10 Ko nau paereni ki denai bita naubo wadana
ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena nau
wadisinibu bagi ki pokere nau karako badidi

maba tondakani ki ka nau Poru yau kena. E nau wadisinibu bagi ki ka eba kororai ko ki mibai mete kipu. Iyesu tonotapu ragidai kuduba mu ka Mamanuga God nene ragiragi kawaya upitagamu ko nau e nene muya nunurakani upisugakani ki ka ragiragi kawaya esida. Ko ki ka eba nau naubo kasiyarani pokaiya inako upisugakani ko Mamanuga God nau deni mena wadisinibu bagi puyo tegebu ki kasiyarai pokaiya ka nau inako upi-sugakani.

11 Nau dimasugekeya bo mu dimatagamawa ki ka asusu, mibai nau yo mu ewapuru ka Keriso e yonai yau mena kawareya dimaigemeya manako wi yona ki wainamupu sumamupu.

Nu ade iyaigamu kimamu ubumamu

12 Keriso powena ko Mamanuga God e ade iyapupu kipu ubupu ki yonai nu dimaigemei ki pokere wi dai badidi pokere iwagamu da popotagubu ragidai ewa eba iyatagisi kimoto ubu-moto?

13 Wi yona iwagamu ki mibai maba ki ka Keriso mete eba iyawagubena kipena ubupena.

14 Ade Keriso eba iyawagubena kipena ubupena maba ki ka nu yona bani dimaigumpena ade wi ka yona bani sumampena? Ki pa mena.

15 Ade yau mete wainapumuri; Wi iwagamu ki mibai maba ki ka nu iwegemei da Keriso iyawena kipu ubupu ki ka nu Mamanuga God bera umani simpena, mibai ka popotagubu ragidai eba iyatag-isi kimoto ubumoto ki ka Mama-nuga God yabiri Keriso eba iyapena kipena ubupena. Ko nu iwege-

mei da e iyawena kipu ubupu ki pokere wi badidi
iwagamu ki mibai maba ki ka nu beraigemei.
16 Wainapumuri; Wi iwagamu da iyapana
popotagubu ragidai eba iyatagisi kimoto ubumoto
ki ka wi mete iwagamu da Keriso e eba iyawena
kipu ubupu.
17 Ade Keriso eba iyawagubena kipena ubupena
maba ki ka wi sumaga ki mibai pa mena kororai ki
pokere Mamanuga God wi bigiga ki eba empena
surupena ko wi karako wi bigiga mena rabineya
idimpibena.
18 Wi wainapiyamu ki mibai maba ki ka ade
iyapana Keriso sumapamawa da popo-tagubu
ragidai ki mu mete kina iya waunai eba wad-
umpena.
19 Nu deni mena popoigamu ade iya ewa eba
yadamu ki ka nu gwedewau Keriso pokaiya
puyo ewa wadamana nawanai idiwei ragidai ki
nu nuwaboyanuga ka kawaya daganani esida
ko waira yau notai mena wainapiyamu ragidai
tawana tawana idiwu ki mu nuwaboya-maga ka
maraitau erida.
20 Wainapumuri; Mamanuga God e ka ororeya
mena Keriso iyapupu kipu ubupu tondau. Nu
maura amotana yabiri tepemei ki maba ka Keriso
yabiri iyawena kipu ubupu da nu ki pokaiya
kataigamu wetawetara da popotagubu ragidai uk-
wapamu ki mu mete iyatagisi kimoto ubumoto.
21 Apunu eyaka mena pokaiya ka po bauwena
manako e pokaiya ka nu kuduba popoigamu. Ko
ki maba, iyapana eyaka mena yabiri iyawena
kipu ubupu ki e pokaiya ka popotagubu ragidai
mete iyatagisi kimoto ubumoto.

22 Nu iyapana kuduba ka oragai apunai Adamu
e momoiyoma ki pokere e pokaiya ka nu kuduba
mete popoigamu. Ko ki maba, iyapana gwedewau
Keriso e naureya idiwu ki ka mu e pokaiya ade
iyatagisi kimoto ubumoto.
23 Ko nu eyaka eyaka asusu inako eba iyaigamu
kimamu ubumamu. Keriso e ka amotana maba
yabiri iya-wena kipu ubupu ki pokere e ade
wirayagisi baiyagisi makeya ki ka e iyapanaiyoma
e eweya mete iyatagisi kimoto ubumoto.
24 Nu iyaigamu kimamu ubumamu ki eweya ka
mara siyarai baiyagisi. Mara ki makeya ka Keriso
uburoto kunuma waira kaiwawoi, kunuma waira
kawakawai, ade kunuma waira kasiyarai ebo
ebo mete kina ki kuduba raurutamini deni mena
suru-tamini manako ki eweya ka e uburoto e
Kaiwawowena ki kasiyarai kuduba yadini Ma-
manuga God e idai rabineya taroto.
25 Mibai, Keriso e Kaiwawoyagisi tondono
yarono da Mamanuga God uburoto e iyaraiyoma
kuduba kwana-tamini e Gubagai kerarai kobaiya
nakatamini kewoyagisi.
26 E iyarai siyarai surupoto ki ka po e kasiyarai,
27 mibai ka Mamanuga God e okai wagubu ke;
‘Mamanuga God gwede-gwede kuduba Keriso e
kerarai kobaiya nakapupu.’ Oka ki ‘gwedegwede
kuduba’ nene wagubu ki ka e eba Mamanuga God
e eya Keriso kobaiya tondana ki nana wagubu,
mibai ka gwedegwede kuduba Keriso e kerarai
kobaiya nakapana apunai ka Mama-nuga God e
eya mena.
28 E gwedegwede kuduba e Gubagai kerarai
kobaiya nakapoto kewoyagisi ki ka e Gubagai

kwarisiyagisi e Mamai kobaiya tondono. Naiya
ka Mamanuga God gwedegwede kuduba e Guba-
gai kobaiya nakapupu, ko mara ki makeya ka
gwedegwede kuduba ade Keriso mete kina Ma-
manuga God e kobaiya idiwomu manako e mena
nu Kaiwawonuga kawaya uburono.
29 Karako nau yona mo suwagani
wainapumuri; Iyapana dai mu ka Iyesu e si
pokaiya mu kowamuguma popotagubu ragidai ki
mu nene siruwatagamu. Ko iyapana popotagubu
ragidai ki eba iyatagamana kimana ubumana
maba ki ka iyapana ki mibai gwede wenawagana
ki nana inako kwaetagamu? Popotagubu ragidai
eba iyatagisi kimoto ubumoto ki mibai maba ki ka
mu gwede nana mu kowamuguma popotagubu
ki mu nene kawareya ade siruwatagamu?
30 Ade nuyo, nu wainampena da nu popoigamu
ki ka nu ewa eba iyaigamu kimamu ubumamu
ki ka nu upinuga kwaigemei yau kamadumpena,
mibai ka upi yau pokaiya ka nu maramara po
yawateya iwei.
31 Kowaniyoma, nau yona mibai suwagakani;
Nau maramara po banana-pakani. Ko nau yo wi
ewapuru nu Kaiwawonuga Keriso Iyesu e nau-
reya idiwei ki nene nau mamamasugakani ki
pokere nau yona yau matarau wi nidiyakani.
32 Nau yewe natere Epeso rabineya
iyapana berokoi ‘papa kamarai’ maba mete
kandeigemeya. Nau upi kwaesugakani ki denai
yewe wairau mena wadana wainapena ki ka
nau upi yau kamadubena. Iyapana popotagubu
ragidai eba iyatagamana kimana ubumana ki
mibai maba ki ka nau upini pokaiya muya

nunurakani bita makari bananapakani ki kamadu-bena manako iyapana dai tagamu ki kawareya nau mete suwagubena ke; ‘Bani yo awana karako kupomu mamamaigomu, mibai ka marawani ka nu popoigamu ko ewa mo eba iyaigamu.’

33-34 Wakapa giriwagi wi notaga paparayagisi kwaenda wi wiga kerapu wadewadeiwagi, mibai ka; ‘Bagi kwae-tagamu ragidai ki bigi kwae-tagamu ragidai mu paunamugu idiwono ki ka bagi ragidai ki mu iyamaga giriyagisi.’ Wi bigi karako kamadumuri nota bagi mena notapiyoi. Nau suwagakani yau pokaiya ka nau bani wi dai midimama negeyakani mibai ka wi dai Mamanuga God eba kataigau.

Nu midinuga kwakwarepunuga waunai

35 Wi dai bani manu iwagi ke; ‘Popotagubu ragidai mu ka badidi maba ade iyatagisi kimoto ubumoto idiwono? Ade mu kimoto ubumoto ki ka mu kwakwarepumaga badidi maba wenayagisi?’

36 Ki ka notababa yonai. Nau waira yau keyakeyai suwagani wainapumuri; Wi momai mosi waira rabineya umuri ki ka e eya puwayagisi manako mibai waunai miniyoto daburi. Momai oragai ki eba puwayagisi ki ka mibai waunai ki mete eba kiroto.

37 Wi neka momai bo gwede mo momai inako umuri ki ka pa momai da e eya ropayagisi ko momai ki pokaiya ka gumai baiyagisi kayayagisi manako kwarai wenapoto yaroto.

38 Mamanuga God e ebo nuwaiya ki pokere e momai kiyabumaga ebo ebo nakapupu ade momai ki eyaka eyaka mu pokamugere ka gumai ade

kwarai kiyabumaga ebo ebo ki mete wenayagisi
baiyagisi kayayagisi.
39 Ki maba, gwedegwede kuduba iyaiya mu
kiyabumaga ka mete ebo ebo; Iyapana kaina nu
kwakwarepunuga ka ebona. Papa mu kwak-
warepumaga ka ebona. Midiwari mu kwakware-
pumaga ka ebona. Ade raubiyo awanau mu kwak-
warepumaga ka mete ebona.
40 Gwedegwede wairau mu kiyabu-maga ka
ebona ade kunumau mu kiyabumaga ka ebona.
Waira nene ki tanai ka ebona ade kunuma nene
ki tanai ka mete ebona.
41 Madega tanai ka ebona, siragamu tanai ka
ebona, ade supama tanai ka ebona. Ade supama
eyaka eyaka mu tanimaga ka mete ebo ebo.
42 Popotagubu ragidai ade iyatagisi kimoto
ubumoto ki ka mu keyakeyai nau karako
suwagubuwani yau maba. Nu iyapana mosi e
kwakwarepui ononopamu ki ka e kwakwarepui
waira rabineya puwayagisi. Ko e ade iyayagisi
kiroto uburoto ki ka e kwakwarepui waunai ki
maramara tondono kaniyono.
43 Iyapana mosi e kwakwarepui ononopamu ki
kiyabui ka berokoi kawaya ade e kasiyarai pa
mena. Ko e iyayagisi kiroto uburoto ki ka e tanai
bagi kawaya ade e kasiyarai mete kawaya.
44 Iyapana mosi poyagisi ononopamu ki ka nu e
midi kwakware-pui ki ononopemei. Ko e iyayagisi
ki ka e keyai ki ebo midi kwakwarepui mete we-
nayagisi kiroto uburoto.
Nu yewe wairau idiwei ki ka nu midinuga
kwakwarepunuga mete kina ki pokere nu
popoigamu ade iyaigamu ki ka nu keyainuga

e ebo midi kwakwarepui mete wenayagisi kiroto uburoto.
45 Mamanuga God e okai mosi wagubu ke; ‘Mamanuga God wagubu e umuneya ka apunu Adamu iyapana kaina yabiri wenawena nu kwakware-punuga iyai ki kerarai e birikapupu.’ Ko apunu Adamu ewa bauwena ki e Keyai ka nu maramara idiwana kaiwana ki iyai nu negeyau.
46 Nu keyainuga iyai ka eba yabiriwena. Pa mena. Nu midinuga kwakwarepunuga yabiri wenawena manako ki eweya ka e nu keyainuga negebu.
47 Adamu yabiri ka Mamanuga God waira pokaiya yamana-pupu ko Adamu ewa e ka kunuma were kawapu.
48 Iyapana waira yau notai wadamu doko ragidai ki ka mu waira pokaiya yamanapupu apunai Adamu e wenai. Ko iyapana Mamanuga God e notai wadamu doko ragidai ki ka mu kunuma were kawapu apunai ki e wenai.
49 Nu yewe wairau wenaigibi ki ka nu waira pokaiya yamanapupu apunai e kiyabui maba wenaigibi ko mara ewa baiyagisi ki ka nu kiyabunuga kunuma were kawapu apunai ki e kiyabui maba wenayagisi.
50 Kowaniyoma, nau suwagubuwani ki mibai ka yau kena; Nu midinuga kwakwarepunuga yau ka Mamanuga God e gari rabineya eba kaniyoto. Ade puwawagana kwakwarepui yau ka mara-mara tondana kaniyana kwakwa-repui ki watai eba yadini. Pa mena.
51-52 Kowaniyoma, nau yona mibai wekewekei yau matarapani suwagani wainapumuri; Nu

kuduba ka eba popoigamu mibai ka bawiwi
siyarai yogono makeya ki ka nu yabunuga
topemei papemei ki maba garugaru mena ka
nu kuduba midinuga wirapoto ebo wenayagisi.
Bawiwi ki yogono makeya ka popai ragidai
iyatagisi mu midimaga kwakwarepumaga
waunai ewa eba puwawagana ki pokaiya kimoto
ubumoto manako nu iyaiya idiwei ragidai ki nu
midinuga kwakware-punuga ki mete wirayagisi
waunai wenayagisi.
53 Nu midinuga kwakware-punuga oragai
puwawagana ki wira-yagisi eba puwawagana ki
wenapoto. Ade nu midinuga kwakwarepunuga
oragai powagana ki wirayagisi eba powagana ko
maramara tondana kaniyana ki wenapoto.
54 Ko nu midi-nuga kwakwarepunuga puwawa-
gana ki wirayagisi eba puwawagana ki wenapoto
ade nu midinuga kwakwarepunuga powagana ki
mete wirayagisi eba powagana ki wenapoto ke-
woyagisi ki makeya ka Mamanuga God e okai ba-
didi wagubu ki mibai wenayagisi. Oka ki wagubu
ke;
‘Po kasiyarai deni mena kewowena ko ewa mo
eba tondono.’
Ade wagubu ke;
55 ‘Poyo, kau nu rauruniyana ki kasiyarai ka bani?
Poyo, kau nu giriniyana pasuniyana ki kasiyarai
ki kau bani wadi?”
Oka ki inako wagubu.
56 Nu paerepemei bigi kwaigemei ki pokaiya
ka po nu giriniyana pasuniyana ki kasiyarai ika
wadau. Ade gora oragai umanibu dokodoko ki
pokaiya ka bigi e kasiyarai mete ika wadau.

57 Ko nu Mamanuga God paraupamu; E wagubu
umuneya ka nu karako nu Kaiwawo-nuga Iyesu
Keriso e pokaiya po kasiyarai ki kuduba raurupamu.
58 Ki pokere kowaniyoma, nau nidiyani
wainapumuri; Wi Mamanuga God e nene
ragiragi kawaya ubumoi ko eba kekeraiwogoi.
Wi kataigubu kewo-wena da wi ubumu nu
Kaiwawonuga e upi badidi kwaiwagamu ki ka eba
kororai ko ki denai ka wi aita ewa wadumuri. Ki
pokere wi nuwaga notaga eyaka mena e upi mena
kawareya ukworono ade e mena upi kwaiwogoi
yamoi.

16

Puyo nakapamana ki nana

1 Karako nau Iyesu sumapiyamu ragidai
tawana Diyudiya rabineya Mamanuga God nene
dibipiyamu idiwu mu puyomaga bowa madai
dai wi damupamana ki nana manusinimupu ki
yonai suwagani; Nau Iyesu sumapiyamu ragidai
tawana Garasiya rabineya badidi kwaetagamana
ki nene tadebuwani ki nau wi mete nidiyakani
da wi mu kwaetagamu ki maba wi mete inako
kwaiwogoi.
2 Maramara pura kawaiya ka wi eyaka eyaka
bowa madai wadamu ki maraitau bo kawaitau ki
wi wibo denegau dai nakapiyoi da nau wi bamagau ika bausugani ki ka wi puyoga ki nu irimagere
tepamu mu puyomaga tonopamu.
3 Nau ika bausugani ki ka nau wi puyoga ki tepamana kayataga-mana ragidai winetampu ki mu

oka-maga mo okapani manako mu oka ki puyo ki
mete tepomoto natere Diyerusaremu kayatagisi.
4 Ki makeya nau naubo wainapani da baganai
ki ka nau niya uburani mu mete kaigamu.

Apunu Poru badidi kwaewagana notapupu

5 Nau tawana Makedoniya rabineya natere
natere bausugana kayasugana wainapakani ki
pokere nau kani ki umoni da kewoyagisi ki ka
nau wi eminiyana ki nana ika bamagau mete
bausugani.
6 Nau nusuru marai wi bamagau ika wi mete
rowarowaitau idiwana wainapakani ko nau ki
kwaesugani bo pa mena ki nau karako naigida
eba wainapakani. Nau wi mete ika idiwomu da
nau tawana mosi ade kayasugana wainapani ki
ka wi ubumuri nau waitasinimuri manako nau wi
kamadiniyani kayasugani.
7 Nau eba ka were bausugana wi eminiyana
ki nana wainapakani ko nu Kaiwawonuga
wainapiyau da baganai ki ka nau mara
rowarowaitau wi mete ika idiwomu.
8 Ko nau karako yewe natere Epeso rabineya
tondoni da ‘Pentikosi’ ki marai kewoyagisi eweya
ki nau ade kirani uburani kayasugani,
9 mibai ka nau Mamanuga God e upi yewe kwae-
sugana da iyapana ropani kawaya e sumapa-
mana ki nana ki gudui e yewe kwai-pupu. Ko nau
bodabodasiniyamu ragidai ropani kawaya yewe
mete idiwu.
10 Apunu Simosi wi bamagau bai-yagisi ki ka wi
e diriwai naigida mena kwaiwagi mibai ka nau
Keriso nene upisugakani ki maba e mete inako
upiwagau.

11 Wi mo e eba wereyakaura-pumuri ko wi ubu-
muri e waitapumuri nuwabagi rabineya tonop-
umuri umono da nau bamaneya yewe baiyagisi.
Nau e nawanai tondakani ade nau kowakowa-
niyoma dai e mete bautagamana ki mu nene mete
yabu tarakani.
12 Nau karako nu waretanuga apunu Aporosi
nene manusinimupu ki e nene suwagani; Nu
kowanuguma wi bamagau daiyo kaiwa ki makeya
ka nau apunu Aporosi mu mete kayatagamana
ki nana ragiragi kawaya baiyonopekeya ko e eba
kayawagana wainapupu ki pokere e karako ton-
dono da e ebo mideya ka wainapoto ki ka e kiroto
uburoto kayayagisi manako ika baiyagisi.
13 Wi wiga kwayubaga kwaiwogoi ade wi
sumaga pokaiya yabarayabara ragiragi kawaya
ubumoi.
14 Wi upi badidi kwaiwogoi ki ka wi nota
kwarikwarisi ki notai pokaiya upiwogoi.
15 Kowaniyoma, wi kataigau da tawana Akaiya
rabineya ka nu waretanuga Sitepanasi e tawai
eyaka mena ragidai mete kina ki mu mena yabiri
mu iyamaga wiramupu suma-tagubu. Mu nuwa-
maga notamaga eyaka mena Mamanuga God
e iyapanaiyoma waitatamana ki upi kwaetaga-
mana wainapiyamu ki pokere kowaniyoma, nau
ragiragi kawaya wi nidiyakani yau kena;
16 Iyapana ki kena ade mu kowamuguma dai
mu mete dibipiyamu upi eyaka mena kwae-
tagamu ragidai ki mu wi naigida mena wi-
wiratamiyoi ade mu kobamugu idiwoi.
17 Apunu Sitepanasi yo Potunatasi yo Akaikasi
mu nau bamaneya bautagubu ki ka nau mama-

masugubuwani. Nau wi yewe eba eminiyakani ki
pokere mu bautagubu emitamakani ki ka nau wi
yewe baigubu diyayai eminiyakani.
18 Mu bautagubu naiya wi wadinimawa
tekateka ki maba mu nau mete inako
wadisiniyamu tekateka. Iyapana mu maba
upi bagi kawaya inako kwae-tagamu ragidai
ki iyapana yabumugu mu parautamomu ki ka
supasupai.

Parau siyarai

19 Nu sumanuga eyaka mena Mama-nuga God
nene dibipiyamu ragidai tawana Aisiya rabineya
idiwu ki mu wi parauniyamu, ade apunu Ak-
wira e wainai Pirisira yo Iyesu sumapiyamu
ragidai mu tawamaga rabineya mara-mara ewa-
puru dibipiyamu idiwu ki mu mete kina nu Kai-
wawonuga e si pokaiya wi parauniyamu.
20 Iyesu iyapanaiyoma kuduba yewe idiwu ki
mu mete kina wi parauniyamu.
Wi yowaguma tataguma badidi maba
parautamiyamu ki maba wi Iyesu supapiyamu
ragidai kuduba mu mete inako deni deni parau
kasiwaraiwogoi idiwoi.
21 Nau Poru nau parauni yau nau naubo idanere
okapakani yau kena; “Kaiwa kaiwa wi bamagau.”
22 Iyapana nima nu Kaiwawonuga eba nota
kwarikwarisipiyau ki ka Mamanuga God uburoto
kowaga e kweyoto.
‘Maranata’, ki ka ‘Kaiwawonuga, kau
wiranuwagi baunuwagi.’
23 Wi paerega ki denai bita wibo wadamana ko
ki ka Mamanuga God e rikapupu deni mena wi

wadinibu bagi. Nu Kaiwawonuga Iyesu karako wi
waitaniyoto da e wi nene kwaewena ki mibai wi
naigida mena kataiwagi wetawetara.
24 Nu Kaiwawonuga Keriso Iyesu pokaiya ka
nau wi kuduba nota kwarikwarisiniyakani. Nau
nuwaneya wi nota kwarikwarisi ki rabineya idi-
woi.
Nau yonani ika kewowena. Kaiwa kaiwa.

IYA YONAI
The New Testament in the Umanakaina Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umanakaina long Niugini

Copyright © 1999 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Umanakaina

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
92bb28a8-6181-5bd4-a67f-1906ab635008